

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

Az alkotmánypárt születése.

Hogy gróf Tisza István belemarkolt az ellenzék üstökébe és alaposan megrázta a bozontost, az obstrukció felett kesergő Andrássy Gyula legfeljebb a párviadal szabálytalanságán akadt fenn, jó akadémikushoz illő módon. Mikor azonban Tisza István erős keze kissé kiméletlenül, sőt udvariatlanul tépázta meg a hazafiak fürtjeit: gróf Andrássy Gyula kedvetlenül csóválta meg fejét: Cogito, ergo sum, illetőleg ellenzékiesen kezdek gondolkodni, tehát ellenzék vagyok. Szólt és abban a hitben, hogy neki már semmi köze nincs az iménti gondolatmenet után a hatalomhoz, előkészítette január huszonhatodikát.

Hogy azután a szónoklatok megtették hatásukat és január huszonhatodikán elbukott a gárda és kormányrajutás helyeződött kilátásba a hirtelen önérzetessé vált koalíciónak, Nagy Ferenc és társai úgy találták, hogy elég volt az opportunitásból és lettek tisztelt, sőt becsült hazaffyak. Egy bo-

rongós őszi napon azután egy volt a szív, a honfiúi és egy a dobbanás, a hazafiak említett testrészeinek a dobbanása. A régik meg az ujak pártot alapítottak, amely az általuk végveszélylyel fenyegetett alkotmány nevére hallgat.

A ködös, borús novemberi napon új életre kelt hamaiból a két fönix és megszületett az alkotmánypárt.

Tehát beszéljünk az alkotmányról és pártjáról s nem lesz érdektelen rámutatni kettjük között az ellentétre. Az alkotmányt azt megölték és mégis él. Az alkotmánypártot létrehozták s máris halódik. A magyar alkotmány gyilkosai a disszidensek, akik a tiszteletreméltó ellenzéket sorompóba szólitották az alkotmány ellen. S az ezeresztendő magyar alkotmány a jog és törvény gyilkosságok végtelennek tűnő sora dacára sem halt meg, sőt új életerő irányul erei felé, befogadni készül azokat, akik ezer esztendő óta élnek polgári jogok nélkül, de polgári kötelességeket teljesítve. A magyar alkotmánypárt pedig megszületett, hogy védje az alkotmányt s aztán kormányon pihenje ki babérait, de a születés oly melankolikussá teszi a szemlélőt. Szegény ujszülött! Az alkotmányt akarod védeni, annak nevére kereszteltek el édes szüléid a grófok, a bárók, a főnemesek, s egyben még csak tudomást sem veszel arról, hogy vannak még küzdők az alkotmányért kivüled is, első sorban azok, a kik az utolsók sorában állanak.

Jogos a kérdés: életképes-e a politikai élet új szülöttje, gróf Andrássy Gyula és Nagy Ferenc magzatja? Hogy akarja

védni az alkotmányt az a párt, a mely megakadályozza, hogy mások is siessenek a védelmére. Mi lesz idők folyamán a sorsa annak a politikai gyülekezetnek, a melynek első tette az alkotmány fogalmának lábbal tiprása, a népjogok kiterjesztésének komoly ellenzése volt?

Az alkotmányválság ijesztő világában nem üres tartalmatlanság a mi állításunk: Az alkotmányt meggyilkolták és mégis él, az alkotmánypártot életre hozták és máris halódik.

Az opportunizmus a gyakorlati politikusok és főleg a mérsékelt hazafiak erénye. A disszidens urak pedig igazán dicsekedhetnek ezzel az erénnyel. A régiek november tizennyolcadikáig voltak opportunusok, az újak a január huszonhatodiki napig. Ez a különbség a két alkotmánytábor között. Egyedül ez a különbség, mert a nagy kérdésre, az általános választói jogra nézve a megegyezés, még ezen felül a hallgatólagos megegyezés teljes. Gáncsot vetni a koalíciónak, nehogy felhagyjon az alkotmány és a nép örök jogainak gyilkolásával, ez az első jelszó! A második az hazaffyas! Megakadályozni a kormányzást a hangzatos jelszavak felvetésével, nehogy megvalósuljon az általános választói jog! Nehogy béke legyen a magyar földön.

És ezért született halottnak, még élő, de nemsokára úgy lehet nyugóhalottnak az alkotmány-párt.

Maglaj.

Írta: Kenedi Géza.

Maglaj volt a nyitánya annak a nagy hangversenynek, amelyet Andrássy Gyula gróf híres zenekara Bosznia-Hercegovinában rendezett. Az események következőkép rohan-
tak egymásra:

Mi a határt Bródnál az avant-garde-dal július 29-én, a derékhaddal június 30-án léptük át. Philippovics főparancs-
nok főhadiszállása már másnap Dervent alatt volt. Ez volt az első török város a Száva-vidéken, amelynek mohamedán urai már napokkal előbb még Bródban hódoltak és békés szándékukat a generalissimusnak otthon ismételték. Közben mindennap nagy felhőszakadás zuhogott a nyakunkba. Bosznia belsejéből azonban semmiféle hírlink, mivel a Sarajevóból kivezető egyetlen táviróhuzal el volt vágva.

A főparancsnok Derventben még kétségtelenül abban a meggyőződésben volt, hogy a befelé vezető úton csapataink, legalább egyhamar, ellenállásra nem találtak. Mivel pedig a hadtest mozgását az untalan ismétlődő zivatarok, a sár és a folyók kitagadása szerfölött hátráltatta, (ez akkor nagy baj volt) Derventből hamarosan elindította a 7. huszárezred 5. századát előre. Ez 144. lovas volt Paczona százados vezetése alatt, akihez még Milinkovics tábornoki századost rendelte. Milinkovics annak előtte Cettinjében tett szolgálatot, s így a Balkánt és népeit ismerte, vagy legalább azt gondolta, hogy ismeri. Eppen azért a huszárcsapat vezetésénél az övé volt a döntő szó. Kivüle még egy idegen tiszt, Haydt lovag élelmezési biztos volt a századhoz rendelve, aki 2000 forint készpénzt kapott bevásárlási célokra. Azonkívül a csapattal két társzeker is ment, hussal és egyébbel megrakva, hogy az első napokra legyen mit enni a legénységnek. Kivülök még két tiszt volt: gróf Chorinszky és Decleva, mind a kettő főhadnagy. A legénység jobbára Debrecen környékéről való volt.

Az expedíció kétségtelenül el volt hamarkodva. Mentése lehet az, hogy ellenállásnak akkor még híre sem volt, de a benyomuló hadtest élelmezését jó előre biztosítani kellett, mivel a felázott és amugy is nyomorult utakon a hátul jövő kocsitömegek alig mozoghattak. Valóban elképzelhetet-

* Paczona százados a maglaji hős e héten meghalt, s ebből az alkalomból érdekes visszaemlékezést nyújt az itt közölt tárcá.

lenül sok bajunk volt ezekkel a parasztkocsikkal és a bábeli kocsisnépséggel.

A huszárok augusztus 1-én már Dobojban voltak, ami szép haladás volt. Azon éjjel némely lövésekkel nyugtalanították ugyan őket, de nagyobb baj nem volt. Augusztus 2-án délelőtt Dobojban pihentek és kémszemlét tartottak, de mivel az út szabad volt, még aznap délután Maglajig lovagoltak. A legénység már akkor csóválta fejét, de hát parancs, parancs! . . .

Időközben messze lent, Sarajevóban fontos dolgok történtek, amelyekről azonban, úgy tetszik, a főparancsnok sem tudott még semmit, vagy legalább nem sokat. Julius 27-én a forradalom úrrá lett a török hatóságok fölött s július 29-én — tehát a mi átlépésünk napján — a népkormány megalkult. Ettől kezdve az átpártolt török zászlóaljok és a fegyveres fölkelők ezrei nagy gyorsasággal nyomultak elibénk a Bosna hosszában és a befelé menekülő népességet fölfegyverezve visszahajtották Zsepcséig, amely város mindjárt Maglajon túl fekszik. Köztük azonban meglehetősen magas hegylanc húzódik végig.

Augusztus 2-án tehát a huszárok Maglajban voltak, a fölkelők pedig Zsepcsében gyülekeztek. Emezek tudtak a huszárokról, de a huszárok azokról semmit.

Maglaj a Bosna jobboldalán fekszik a hegyoldalban. Lakossága akkor majdnem kizárólag mohamedán volt. Mecsetje a legszebbek közül való Boszniában. Az országut azonban nem a városon át, hanem a Bosna innenső, vagyis balpartján, ahol egyszerre derékszögben hajlik a víz mellé. Itt egy jókora hán (útszéli vendégfogadó) és még néhány más épület volt. Ezeken túl mintegy 1000 hold sik terület tele mindenféle kertekkel, kerítésekkel, sövényekkel stb. A hegyek csak a sikon túl, nyugatra kezdődnek és félkörben foglalják be a lapályt. Az egész terület hasonlít egy óriási D betűhöz, amelynek hajlott része, hegyekből áll, egyenes vonala pedig a Bosna vize. A közbe foglalt félhold alakú síkföldre csak egy helyen, alulról lehet bemenni és felülről belőle kimenni. Akit ide beszorítanak, az csakugyan kutyaszorítóban van. En magam abban az eseményben nem vehettem részt (hiszen akkor aligha irkálnám most ezeket a dolgokat) de a területet harmadnap láttam és a megbízható adatokat összevadászgattam akkor is, később is.

Még augusztus 2-án estefelé megszálltak a huszárok a hán-ban és az épületekben. Decleva főhadnagy egy félszakkaszszal előre is nyargalt és úgy egy óra járásnyira, egészen a zsepcsei hegylanc alá lovagolt. Megtért azzal, hogy ellen-

állásnak sehol semmi nyoma. Maglajból estefelé átjött a kaimakám is a kadival és két zsandárral a Bosnán és nagyban fogadkozott, hogy békességben lehet a csapat. Ugyláiszik, hogy a kaimakám ezt becsületesen állította, mivel akkor még Zsepce felől nem érkeztek meg a forradalmi csapatok Maglajba. Az odavaló nép csöndes megadással tűrte volna a katonai inváziót, ha másnap nem történt volna az, a mi történt.

Mindazáltal a huszárlegények, akik a néppel érintkeztek (egyik-másik beszélni is tudott velük), este nagyon nyugtalanok voltak és a tiszteknek azt mesélgették, hogy Zsepce már tele van fegyveres csapatokkal. Milinkovics azonban a tiszteket és a legényeket is megnyugtatta, hogy nincs semmi baj. Ezekre a hírekre tudniillik a katonáéknál rendszeren azt mondják, hogy «vényasszony fecsegés». Ilyet mondott Medve százados is Ravnice előtt, a mikor a járókelők jelezték neki, hogy gyanus dolgok vannak a hegyszorosban. Szegény meg is bánta.

Augusztus 3-án reggel a kis huszárcsapat a két társzekerrel egyenest Zsepce felé indult el, tehát a D betű alsó szöglete felé, a hol a kapaszkodó kezdődik. De már akkor a jószándéku parasztemberek a mezőn rájuk kiabáltak, hogy ne menjenek Zsepcebe, mivel ott legalább is 3000 fegyveres várakozik rájuk. Milinkovics azonban annál is inkább iparkodott Zsepce felé, mivel onnan a katolikus pap (hiszen szegény ördögök voltak ezek a szerzetesek is) kém által sürgette az előnyomulást, azt üzenvén, hogy a fölkelő mohamedánok a vidéket is fölláztatják és még a keresztényeket is fegyver alá kényszerítik. Ha pedig sietünk, még elejét lehetne venni a nagyobb csoportoskodásnak. A kis huszárcsapat tehát sietett, néha a háta mögött teljes kétnapi járóföldre maradt el a hadtest éle. Bizonyos, hogy ez istenkisértés vala.

Délelőtt 9 óra felé, utközben egy kis pihenő volt. Ez alatt Decleva főhadragy egy félszakasz huszárral már föllovagolt a kapaszkodóra is, abban a hiszemben, hogy onnan Zsepcebe beláthat és a maga szemével tudja meg, hogy ott mi van? Itt egy útszéli házacskánál érték utól a huszárokat a hegyoldalról az első golyók. A zsepcei fölkelők elébük jöttek. Egy kis fölkelő csapat oldaluton azonnal a hátrahagyott Maglajba sietett és azt a magával vitt harci lobogó segélyével nyomban fel is lázította.

A szegény huszárok így egyszerre két tűz közé kerültek. Előttük, a zsepcei cserjés — erdős hegyláncon az ellenség zöme, a visszavonuló uton pedig, hátuk mögött, Mag-

lajban is az ellenség. Tíz-huszsoros ellenséges erő nyom meg tehát őket, még pedig jól földött állásból és magasról. A lovas az ilyen ellen még csak nem is harcolhat.

A maroknyi előcsapatot a barátságtalan köszöntésre Declava főhadnagy azonnal leszállította a lóról. A házból és lehetőleg földött állásból viszonzták a tüzet fölfelé, karabélylyal. Azonban már az első támadás is olyan erős volt, hogy a leugrálásnál három huszár halva maradt a földön.

A legénység löni kezdett, azonban csakhamar be kellett látni, hogy az egyre jobban közeledő ellenség itt végképen előli őket ha késlekednek:

— Felülni!

A huszárok heves golyózáporban ugráltak fel a lovaikra megint. Az őrmesternek azonban a lovat lelőtték és így ő maga gyalog maradt.

Rémült kiáltozásra az egyik huszár a nyeregből a kezét megkapta, de mivel fölvenni már ideje nem volt, az őrmester kénytelen volt örült vágatásban rohanni a ló mellett, a míg lélegzete el nem fogyott. Ekkor azonban a keze kisiklott a huszár kezéből és ő maga ott maradt az uton. Hangosan kiabálni kezdett, de a minden oldalról előrohanó ellenség csakhamar elhallgattatta.

Handsárral vágták el a nyakát.

Ennek a visszavonulásnak borzalmait olyan tanutól hallottam elbeszélni, aki átélte. Még most is tudom minden részletét. Declava és huszárjai vágatva iparkodtak a maglaji hán felé, a főcsapathoz visszamenekülni, de már akkorra az utat lőtték minden oldalról. Sőt a maglaji régi várból két ágyu is kartácsozott át a Bosnán. Ugy látszik, hogy ezeket az ágyukat ott dugva tartották előbb.

A visszavonulás olyan volt, mint a régi visszafutás és tökéletes rendtelenségben ment végbe. A lovak megvadulva vágattak, az út két oldaláról pedig kényelmesen lőtték a tömegesen elősiető fölkelők a huszárokat. Most már csak a szélvészgyorsaság volt az egyedüli mentség, de ez sem tartott soká.

A szerencsétlenség különben sem jár egyedül. A visszafelé vágató lovakat Maglaj előtt hirtelen egy torlasz tartóztatta föl. De ez még nem az ellenség torlasza volt, hanem a két, hátulról ballagó társzekér, mely nem birt a keskeny úton hirtelen megfordulni és éppen keresztben rekedt meg az uton. A menekülő huszárok itt hirtelen megtorlódtak és ide csapott a golyózápor legjobban.

A derék élelmezési tiszt szekereit nyomorult módon elvesztvén, zsebében a 20.000 forinttal, lovon menekült tovább.

A hán előtt épen akkor ért az útfordulóhoz, amikor ott egy tarfejű bosnyák kötelet húzott keresztbe az úton.

A tiszt egy óriási vágással kettéhasította a kötélhuzó bosnyák fejét, de a következő pillanatban már ő is a földön hevert, — kilőtték a lovat alóla. És ekkor — mint azt a háboru után Maglajba való szemtanúkkal hivatalosan is megállapították — egy rövid, de hősiesség kezdődött.

Haydt lovag, kezében kivont karddal, körülnézett és legott felismerte, hogy innen nincs többé menekvés. Bátor, de egyben nagyon eszes férfi lehetett, mivel azonnal belátta, hogy utolsó reménysége csakis abban lehet, ha azonnal bemegy a nyitva levő hánba, ahol legalább a hátát fődözheti. Hadd legyen legalább drága az élete, ha már meg kell halnia. Kardvágások közt érte el a nyitott ajtót. Lőni nem mertek reá, nehogy egymást találják el a fölkelők. Az ajtóban egy fölkelő támadt reá handzsárral. Nyomban levágta a fölkelőt, de úgy látszik, a nagy lendülettől elbukott a küszöbön. Ez volt a végzete. A következő pillanatban elnyomták a földön és egy erős fölkelő rávetette magát a handzsárjával.

Néhány pillanat múlva gunyos röhögés közt mutogatták az uton Haydt lovag fejét.

Akik egyébiránt ezen a hirtelen forduló szögleten átvágták magukat, jobbára mind megmenekültek. Sebesültjeiket magukkal cipelve azonban csak másnap és harmadnap juthattak el az előlmenő «belga király» — ezredig, mely fölvette őket, jóllehet Kosnánál augusztus negyedikén már ez is kénytelen volt verekedni a fölkelőkkel és csak nagy bajjal törhetett utat Maglájig.

Csoda egyébiránt, hogy ez az egész támadás összesen csak 45 emberbe került, amely számból a fölhalált és eltűnt halott 42, a többi három sebesült. Nem kis bravur volt az, hogy a huszárok nagy többsége mégis csak kivágta magát. A halottakat a siklás bejáratánál egy üde forrás mellett temették el. Amikor mi harmadnap arra mentünk, már szép, friss nyirfa-kereszt volt a sírokon, a forrás fölött pedig egy tábla volt ezzel a fölirással:

Husaren Quelle.

Ebből azonnal ittunk is. Amikor pedig éjjel holtra fáradva a maglaji hán mellett levő táborban megszálltunk és ott valami puha, frissen ásott földön esett kényelmes alvásunk, reggelre virradván megkérdeztem az ott való őrséget, hogy ez miféle ásás legyen? A kommandáns így felelt:

— Itt kérem 14 maglaji ember lógott tegnap az akasztófán. Oda temettük őket.

Idegen nemzetiségek a fejedemi trónokon.

Irta : Dr. Cajus Moeller.

Az oldenburgi ház megint új trónra tesz szert: a külvált Norvégia egészen új trónjára.

Északnyugati német otthonán kívül tehát most már uralkodni fog Kopenhágában, Szentpétervárt, Athénben és Kristiániában.

Dánia királya, a nyolcvanhét éves IX. Keresztély megérte, hogy egy fia ül a görög királyi trónon, unokája norvég király lett, egy másik unokája — női ágon — a cári trónt foglalja el, mely utóbbinak 143. év óta Holstein-Gottorpok a tulajdonosai, kik, tudvalevőleg, szintén az oldenburgi családhoz tartoznak.

A dán Oldenburgok egyébként már 1449 től 1814-ig uralkodtak Norvégország fölött, lévén ezen idő alatt a két ország között personál-uniós viszony, de csak névlegesen, mert a valóságban Norvégia alá volt rendelve Dániának.

Eltételezve tehát törzshazájától, mely az alsó Weser mentén van, ez a nemzetség mindenütt idegen területeken uralkodik, bármennyire is megvan egyes tagjaiban azon igyekezet, hogy teljesen akklimatizálódják és egybeforrjon az általa uralt néppel.

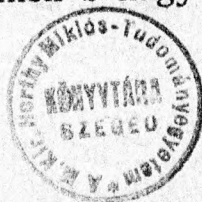
Nagyon rossz néven vették első Napoleonnak, hogy fivéreit meg sógorát: Muratot felváltva helyezte el uralkodóul a kasszeli, düsseldorfi, nápolyi, madridi stb. fejedelmi udvarokban.

Pedig, ha mellőzzük Napoleont és politikáját, kiváltképp ami Németországot illeti, elég sűrűn találkozhatunk a német trónokon idegen uralkodókkal.

Viszont Németország legnagyobb megaláztatásának korszakában német földről származott uralkodók ültek Európa leghatalmasabb trónjain.

Ez a dilemma csak a tizenkilencedik század második felében szűnt meg.

Németország belsejében is gyakran cseréltek helyet a fejedelmek s hagyták oda szűkebb törzsországukat. Maga a

Hohenzollern uralkodóház is csak egy bő félszázad óta vallhatja magát porosz honosnak.

De ne maradjunk meg csupán Németország példájánál, hanem tekintsünk kissé széjjel Európa többi részeiben. És ekkor arra az érdekes tapasztalatra jutunk, hogy Európa legtöbb országában az uralkodó dinasztiák: «bevándorlottak».

Sőt így van ez majdnem az egész világon, ahol csak monarchikus államok találhatóak. Első pillanatra kissé csodálatosan hangzik, hogy fejedelmi családok és azok sarjai ahelyett, hogy saját hazájukban uralkodnának, idegenben keresnek maguknak országot és népet. Vajjon mi lehet ennek az oka? Leginkább az, hogy származásuk helyén — úgy látszik — meg a fejedelmek sem igen tudnak népeiknek imponálni, szóval, a tulajgosan közeli ismeretség nép és uralkodó-család között, itt sem válik a tekintélynek hasznára.

A fejedelmi családok más népet keresnek maguknak, a nép pedig idegenből hozza királyát. Bizonyítják ezt a Stokholmban, Bukarestben és egyebütt uralkodó, idegenből került dynasztiák. Nem minden nép kedveli a saját földjén termett fajabeli uralkodókat. Még a legkisebb ország is rendelkezik saját, nemzeti dynasziával, olyannal, amely a saját véreből fakadt, onnan fejlődött ki.

A m némely nép nem türi a nemzeti királyt, nem tud nek engedelmeskedni. Vagy pedig sok a prätendens, akik egymástól irigylik a hatalmat és addig-addig torzsalkodnak egymással, míg az annyira óhajtott korona másnak — idegennek — a fejére kerül. Ennek aztán többnyire valamennyien meghódolnak. Jellemző amaz orosz követeknek az esete, kik a hazájukkal északon határos Svédországhoz járultak egy izben oly kéréssel, hogy az adna nekik uralkodót; mondvan, hogy gazdag ugyan az ország, ahol laknak, de nem tudják kormányozni.

Ahová csak tekintünk: a legtöbb országban idegenből származó fejedelmek uralkodnak.

Különösen Európa északi és keleti részében.

Ranke, német történetiró még a francia Bourbonokat is idegenből: Északnémetországból származónak mondja, ami mindenesetre kérdéses.

Tény, hogy Skandináviának a tizenhetedik század óta nem volt nemzeti királya: Oroszországnak szorosán vett nemzeti uralkodója talán sohasem és Angliának szintén nem volt saját vérebeli királya.

Mondhatni, hogy Angliában legutóljára az I. században Kr. u. volt igazán nemzeti király; akkor uralkodott ugyanis

a brit-kelta királynő: Boadicea, kit a költők oly szépen megénekelték.

Az angol trón későbbi urai: a Plantagenetek, Tudorok, mind idegenből származtak. A Stuart család skót eredetű volt.

Az ezután következő dinasztiák is idegenből jöttek. Ezerkilencszázegy óta a witteni ház uralkodik Angliában. Dániában az Oldenburgok viszik a hatalmat 1448 óta.

Svédország 1654. óta nem látott más uralkodót, mint idegent. Svédhon történelme eddig nem kevesebb, mint tizen-négy dynastiát tud felmutatni. A babonás elemek eleget is foglalkoznak ottan eme különös jelenséggel.

Oroszországban, 1762 óta, miként mondtuk, a Holstein Gottorpok ülnek a trónon, de ő előttük is idegenek uralkodtak ott. Nagyon kétséges, hogy az orosz népnek volt-e valaha saját faj-dinasztiája, mikor még a Rurik törzséből származó nagyhercegek is Svédhonból jöttek Oroszországba. Az Ausztriában és Magyarországon uralkodó habsburg-lotharingiai ház, habsburgi minőségében svájci eredetű. A lotharingiai hercegek elődei pedig valamikor elzászi grófok voltak, de a kiket onnan csakhamar kiszorítottak.

Lekerülve Európa déli részére: a mostani olasz királyi ház tudvalevőleg — miután a savoyai gróftól származik — német eredetű.

Hogy azelőtt is, kiváltképp a középkorban s az azt megelőző egy-két századon át kik uralkodtak a joni tenger környékén, annak összeállításából egy igen érdekes és színes csoportképet lehetne csinálni.

Ázsiában sem különbek a viszonyok. A mostani kínai dinasztia 1644 óta uralkodik Pekingben; röviddel azelőtt indult ugyanis Manzsuriából hódító utra Peking felé. Őseinek sirja Mandzsuriában: Mukdenben található.

Csak a japán népnek van saját dinasztiája, mely különben egyenesen a naptól származottnak valja magát, éppen úgy, mint a délamerikai perui régi Inkák dinastiája.

Glosszák a kiegyezéshez.

Irta: Dr. Horvát János egyetemi m. tanár.

. . . A tárgy, melyről szólok, sikamlós és egyike a legkényesebbeknek, — pedig na van a magyar közjognak oly része, melyet a legnagyobb tárgyiagossággal kell kezelni — úgy bizonyára az 1867: XII. t.-cz. s az általa teremtett helyzet az. Közismeretű tény, hogy vannak e jogalapnak föltétlen ócsárlói, föltetlen magasztalói — természetesen, mikép helyzetemben e helyről egyik félhez sem csatlakozhatom, helyzetemben első alapelvnek azt mondom ki, hogy ezt az alapot a történelem hozta létre, annak tényezői tartják fenn s a történelem evolúciója adott alkalommal változtatásokat is eszközölhet rajta, — hogy miként, azt nemcsak belső viszonyaink, hanem a külpolitika eseményei s a nemzetközi helyzet is befolyásolni fogják.

Az 1867: XII. t.-c. közjogi előzményeinek rendszeres előadása mostanság nagy feladat, sokkal nehezebb és súlyosabb az, mint első pillanatban vélnők. Midőn az 1867: XII. t.-c. szakaszait taglaljuk, akkor kell éreznünk legjobban Montesquieu ama tételét: «Il faut éclairer l'histoire par les lois, et les lois par l'histoire». Számolnia kell az ismertetőnek minden tényezővel, mindazon viszonyokkal, melyek azt létrehozták, — ismerni kell már az 1526-ik évet megelőző száz évre visszamenő eseményeket — különösen azonban az 1526—1867 közt eltelt kor külpolitikai szövevényeit, a nemzetközi váltakozó helyzeteket, belfejlődésünk minden mozzanatát s mindezeknek egymásra való utaltságát és hatását. Ismernie kell a nemzet történelmének, Ausztria történelmének minden lapját, az 1526—1867 közt tartott országgyűlések történelmét, azok iratait s az ott történt nyomósabb nyilatkozatokat — a memoir-irodalmat, a brochurók s legújabbán a napi sajtó nyilatkozatait, nemcsak a belföldiét, de a külföldiét is. Mindezekből látható, hogy a fölvetett anyag szerfölött terjedelmes s bizonyos mérvben: «rudis indigestaque moles», — teljesen műveletlen, sem tanszéki, sem irodalmi rendszeres előzmények nincsenek rendelkezésemre.

Minden nemzet csak akkor érezheti magát biztonságban, ha földrajzi állásának vaskényszerű feltételeihez alkalmazkodik. Egy szigeten, távoli még gyöngén benépesített földrészen tán akadálytalanul fejlődhetnek s virágozhatnak abszolút igazságok — de az európai kontinensen ezidőszerint s tán még beláthatatlan időnkig csak erősen védett, bensőleg szilárdan összefüggő államok élvezhetnek teljes biztonságot, — mindezeknél fogva azon politikai egész állása, mely a magyar birodalomból és a lajthántuli tartományokból a közös védelemre alakult — majd azon állás, melyet a monarchia Európában elfoglal, reánk nézve közömbös nem lehet. Werbőczy is utal már erre magyar szempontból, — mondván: «A magyar álladalom alávetett részeivel egyetemben, ellenségeknek közepette, tulajdonképpen azok torkában fekszik. Ennek következtében mindenkor fegyverrel kell azt biztosítani és oltalmazni.

A geográfiai viszonyok s a nemzetközi helyzet hozták tehát létre az Ausztriával való szövetkezést, e szövetkezésből erednek a közös ügyek; nem egyéb ez, mint annak fölismerése, hogy amint a testek világa fölött a nehézkes törvénye, úgy uralkodott és uralkodik a gyakorlati népjogban és a nemzetközi élet fölött az erő törvénye. Utalok Lengyelországra, mely mindezt figyelembe nem vette, hanem megmaradott a maga szűk térre szorult és nem terjeszkedő alkotmánya keretében; e mozdulatlanság következtében ez az alkotmány azután önmagában elmállott és szétfoslott, az állam pedig idegenek zsákmányává lett.

A mi viszonyainkra már a XV. századtól kezdve fokozatosan alkalmazható ama tétel, hogy a külviszonyoknak mind pontosabb felfogásában és mind erősebb megfigyelésében, a formák és szabályoknak mindinkább fokozódó kifejlődésében található föl a modern államélet felsőbbsege, szemben az antik és középkori államfogalmakkal és csak a külső államgépezet következetes tökélyesbitése után sikerült az újabb kornak lehetővé tenni azt, ami azelőtt kivihetetlennek látszott.

Utalnom kell arra, hogy a magyar közjogban a kettős fejlődés, amely az 1867 : XII. t.-c.-ben egyesül, nem véletlen műve, nem esetlegességek eredménye, hanem történelmi folyamat — hogy az alapfejemény: a magyar alkotmány tételei képezik a vezérfonalat, ehhez idomul a második fejlemény — s míg az egyesülés meg nem történik, míg az új fejlemény a régi, az alapfejlődmény formáiba nem önthető, mindaddig az zavarólag hat az alapfejeményre. Utalnom kell arra, hogy azon támadások, melyek a XVI—XVII. századokban a magyar állam területi, főleg alkotmányi integritását érték, —

nem egyedül álló jelenségek, — ama századokban az angol nemzet hasonló alkotmányérti küzdelmet folytat a Tudorok, majd a Stuartokkal, — az angol történelemben előforduló 1688. évi nagy kelet, mint az új alakulások kiinduló pontja, nálunk is megvan, t. i. a szatmári béke, az 1715 : III. t.-c. az 1722/23. I., II., III. t.-cikkbe iktatott sanctio pragmatica, mely utóbbi azt jelenti a magyar közjogban Deák Ferenc szerint, hogy ha ez meg van tartva, akkor Magyarország minden törvénye meg van tartva, — tudvalevőleg az 1722/23. I., II., III. t.-cikknek szolgálnak alapul az 1867 : XII. t.-cikknek. A magyar nemzet alkotmányos élete, a jogfolytonosság tehát mindenkor erősebb volt, mint az abszolút uralom minden támadásai, a magyar nemzet alkotmánya alapfejlődésnek minden tételével teljességben alkotta meg az 1867 : XII. t.-cikket

Ez alapfejlődés mellett az osztrák szövetségből bizonyos viszonyok erednek, melyeknek eredetét arra kell visszavezetni, hogy a külviszonyok azt parancsolják Magyarországnak, hogy erőit fokozza. Megjegyzendőnek vélem megemlíteni, hogy a külviszonyok nyomása már Nagy Lajos kora óta szövetség keresésére inti a magyar nemzet politikáját, sőt visszamenőleg arra is utalok, hogy IV. Béla már Incze pápához írt levélben azt a tételt állítja föl, mely ma is áll, hogy t. i. mily fontos minden szempontból Magyarország helyzete a Dunánál — ha Magyarország ott elesik, úgy Nyugat-Európára zudulhat a keletről érkező bármely veszélyes áramlat — hogy Nagy Lajos lengyel király, hogy Zsigmond és Albert német császárok, hogy a két Jagello-házbeli király Csehország királyai, nem pusztán esetlegességek — hogy a nemzeti király Corvin Mátyás egy nagy állam-tömb létesítésén — és pedig direkte veve a török hatalom ellen fáradozott, azt a hazai és világtörténelem eléggé kimutatta — de mivel ezen szövetségek kezdetlegesek voltak, nem erősbitették azokat szerves intézmények; nem tudtak, nem voltak képesek azok nagyobb erőt kifejteni, célhoz nem vezettek s előidézte ezen készületlen állapot a maga erői inferioritása okából az 1526-ik évi eseményeket.

Magyarország tehát az 1526 után beállott politikai konstellációkkal szemben szövetségesekre van utalva. Itt azonban jól meg kell jegyezni, hogy midőn Magyarország szövetségeseket keres, nem gyöngeségét vallja be, de erőit akarja fokozni a helyzet által vele szembe állított tulerő irányában. A magyar állam által kötött mindenkori szövetségre nézve nem alkalmazható Ranke ama főtevése, hogy: «aki nem elég erős magát megvédeni, az nem tarthatja meg szuveré-

nitását sem s annak egy részéről le kell mondania annak a javára, a ki őt támogatja.» Midőn a pozsonyi országgyűlés 1526-ban I. Ferdinándot királyul megválasztotta, ebben a tényben a nemzet szuverénitása nyilvánult, — konzervatív irók, Cziráky, Mailáth — így fogják ezt föl — ismeretesek I. Ferdinánd biztosító okmányai és esküje — köztudomás szerint meg lett koronázva — a koronázás pedig nálunk a teljes érintetlen alkotmányosságot s a magyar állam teljes in egritását jelenti.

A bekövetkezett történelmi folyamat Bécsben centrális szerveket hozott létre; a következő uralkodók, hogy Magyarország védelmét eszközölhessék, hogy minél egységesebben és koncentrált erővel léphessenek föl, a magyar nemzetet kétségtelen megillető kül-, had- és pénzügyeket Bécsben akarták összpontosítani. A törekvést az egykoru nemzetközi viszonyok és a politikai szituáció indokolta, a forma azonban nem volt helyesen megválasztva. De utalnom kell egyidejűleg újból arra is, hogy az alkotmányos élet, az alkotmányos intézmények elleni támadások, nem egyedül álló jelenségek; a Habsburgok akkor csakis ama kor irányának hódoltak, midőn az abszolút uralmat megvalósítani törekedtek. Ennek dacára és oly körülmények közepette is a közös védekezés tudatának és helyességének az országgyűlések nem egyszer adnak kifejezést, csak a formális ásatásokat gravaminálják, a «vegyes ügyek» már a XVI. század országgyűléseitől kezdve jelentkeznek s ugyanazt jelentik, mint a mai értelemben vett közös ügyek.

A háromszáz éven túl folyt alkotmányos küzdelemnek itt és ebben van a gócpontja, — vagvis ha a multa visszatekintünk, kétségkívül nem fogja senki mondani, hogy azon mód, mely szerint a fejlődésben levő közös ügyek kezeltettek, valakit kielégíthet. Mindazon sérelmek, melyeknek orvoslását századokon át a nemzet hasztalanul kereste, főképp onnan erednek, hogy Magyarország azon ügyekre, melyek félreismerhetlenül közös érdekeinkből eredtek, nem gyakorolta azon befolyást, mely őt törvényei s államiságánál, úgy a dolog természeténél fogva, mint alkotmányos államot megillette volna. Összeütközés volt ez a nemzeti alkotmányosság alapfejlődése és az új viszonyok által létrehozott fejlemények közt, vagyis egyrészt a nemzet védte teljes szuverénitását, másrészt gyengeség és támogatás címen nem akart abból semmit engedni. Ezt ellensúlyozandó, ismételve történtek a monarchák részéről nyomatékos kijelentések, melyek a nemzeti függetlenséget elismerik, mint p. o. az 1608., 1681., 1722., 1741., 1790., 1825., 1848. történeti deklarációk és alkotások, de ezek a nemzeti élet belfejleményeit veszik alapul, a külfejlődeményeket nem érintik. Ezen mulasztás okából a nem

rendezett s körül nem irt közös viszonyok címén a visszaságoknak egész sorozata támad, a közös és együttes védelem címén pedig mind erősebb szálak fonódnak a két állam között. A gyakorlat, az élet létesíti és fejt ki eme viszonyokat; az 1722/23. évi I., II., III. t.-cz.-be mindezek törvényes elismerést nyernek, de törvényileg és részletesen nem szabályoztatnak és ezen a révén a nemzeti szuverénitás egyes attributumai minden létező törvény és óvás dacára megcsúsznak.

Az 1867 : XII. t.-cz.-nek tehát a történelmileg vett események szerint ezek után abban áll nagy érdeme, hogy nem elégszik meg a nemzeti önállóság és függetlenség egyoldalú deklarációjával, hanem a 48-ban elismert szövetségi viszony és az ebből eredő közös ügyekre vonatkozólag az osztrák örökös tartományokkal szemben proklamálja a teljes paritást. Szigorú körülírja a közös ügyeket és ezek kezelési módját, mindezeket alkotmányos ellenőrzés és befolyás alá helyezi és ebben magának egyenjogú befolyást biztosít a monarchia másik államával szemben — tehát midőn a kettős jogfejlődést egyesíti s így ezzel az államiság minden követelményét részükre garantálja, — ugyakkor a helyzetből eredő közös ügyek címén bekövetkezhető mindennemű idegen beavatkozást kizárja. Az 1867 : XII. t.-cz. tehát — (mindig, mint jurista beszélek — s tananyagom minden politikai pártfelfogásoktól eltekintve tárgyalom) nem jogfeladás, nem joglekötés, hanem jogelismertetés, jogrendezés és jogok biztosítása.

Vagyis általánosságban téve föl a tételt, a mondottak indoklására még azt is felhozom, mikép — ha egy nemzet meggyőződve arról, hogy függetlenségének és szabadságának biztosítására saját ereje bizonyos konjunkturák közt nem elegendő, ha ezt belátva más nemzetekkel szövetségre, állandó szövetségre lép, ha ennek következtében jogokat köt ki magának, úgy bizonyos kötelezettségeket is vállal magára: állíthatjuk-e, hogy függetlenségéről lemondott? . . . A függésnek mérlege nem az, hogy valamely nemzet bizonyos tárgyakra nézve maga nem határozhat, hanem az, vajjon azon kérdések elhatározásában, melyek reá nézve fontosak, mily befolyással bír, és ott, ahol közös ügyei elhatározatnak, a másik fél, melylyel szövetségre lépett, nem gyakorol-e több jogot, mint ő? Ha több jogot gyakorol, akkor azon arányban, melyben a másik fél jogköre tágabb, csakugyan függetlenségéről mondott le, ha nem tágabb, akkor nem mondott le függetlenségéről, csak hogy jogainak független gyakorlatára más módokat állított fel.

Ez az igazi értelme az 1867 : XII. t.-c. intencióinak.

Az akadály.

A Tengerpart-szállót új ripszbutorokkal rendezték be, vízvezetéket csináltak a mosdóhoz és rikitó tapétákkal igyekeztek leplezni a falak hiányosságait. Amikor a metamorfózis után ellátogattam, a nagyzóló vidéki városba, mulattatott ez a rosszul sikerült modernizálás, amelynek helyén régen, az én gyerek éveimben becsületes, drága, sok munkával féltékenyen őrzött ósdi tisztaság, mondhatnám előkelőség állott.

Az édes anyám kezébe kapaszkodva ismerkedtem meg iskolás koromban az egyik hideg emeleti szobával. Azóta nagyon sok év múlt el, nagyon sokszor kellett viszontlátnom ezt a helyet. Egyáltalában nem vagyok konzervatív természetű. Hanem vannak sablónok, amik adott helyzetekben ismétlésekre kényszerítik az embert. Ama városban kocsira ülven, sohasem tudtam mást mondani a legénynek, mint hogy:

— A Tengerpart-szállóba.

Azután megindult a kocsi és a kocsizörgés már eszembe juttatta, hogy az öreg házban csak a régi falak maradtak meg. A régi rend és a figyelem eltűnt. Új hotelek lefőzték a Tengerpartot. Ilyenkor már a neve is dühbe hozott. A Tengerparthoz még a Balaton is vagy hatszáz kilométerre volt. Mi az ördögről nevezték el? Persze, hogy a kocsisnak azért nem szóltam és néhány perc múlva felvezettek egy ismerős, vagy nem ismerős szobába.

Közben valaki, aki nekem kedves volt, ott lakott a szállóban. Utólag, mikor a történetet elbeszélem, érthetetlennek találok ezt is. Vidéken, akármennyire magában áll az ember, minek megy szállodába lakni? Utazók közé, ostoba háziszolgák és rosszul mosott ágyruha közé. Akkor ez az élet, amely tulajdonképpen az ember magával nem törődő voltának, talán a züllésnek kezdete, egyetlen ellenvetésre sem

adott nekem alkalmat. Mint annyian, én is most, idők múltával válok bölcsészé. Amikor már mit sem ér a bölcsesség.

Különben ez a vonzóerő is megszűnt, nekem azonban olykor havonta lekellett utaznom üzleti ügyekben igénybe venni a Tengerpart nem tulságosan drága vendégszeretétét. Az üzlet állandóan lefelé ment, egyre új szobápcér jelölte ki a szobámat, csak az öreg udvaros, gyerekkori ismerősöm volt a régi, Ő mondta el néha, mi történt, kik voltak a névezetes látogatók. Egyre gyéribben pikáns kalandokról is beszámolt: nagy országút az ilyen szálloda. És elmondta, hogy öngyilkosság történt, az öreg végrehajtó itt lőtte föbe magát. Azóta az ismerős utazók is, akik tudnak a dolgról, másfelé mennek.

Haragudtam az utazókra. Ostoba és barbár valami így félni a haláltól. Szeretem az életet és hiába vannak váltólejárataim, egyéb súlyos terminusok is hiába rémitenek: ha több-kevesebb bizonyossággal azt tudnám meg, hogy holnap, vagy egy esztendő múlva el kell vonulnom, le a föld alá, nagyon kellemetlenül érezném magamat. Igyekeznék menekülni, ha másképp nem, egy szál ingben is. De a más halála, idegené, vagy közömbös ismerősé is, mit érdekel? Tudom, hogy minden perc visz és hoz egy csomó életet, hogy a helyen, ahol állok, talán nevezetes halálesetek történtek, talán erőszakosan. Nem rémit az ilyen üres emlékezés. Régi kastélyokban láttam ódon szobákat, borzasztó nehéz menyezetes ágyakat. A földön sötét félelmesen tiszta tölgyfapalló, régi, ércfényű szőnyegek, selyemfüggönyök és elefántcsonttá nemesült csipkés függönyök. Tudom, hogy a megkopott nagy ezüst gyertyatartók mennyi halottnak mutatták virrasztó éjszakákon az utat. A mennyezetes, erős és puha ágyban pedig számos ősz lehelte ki az életét és ugyanannyi hozta a sötétes nagy terembe piruló menyasszonyát. És a szerelem éjszakáit aligha tudták megzavarni a gyenge agyvelők ostoba kísértetei.

Én bennem legalább, még csak kellemetlen gondolatot sem tudott felébreszteni a halott-émlék. A Tengerpart megviselt ágyában azért is arra gondoltam, hogy itt mult el az a megesett, szegény élet, azon a helyen feküdt mozdulatlanul,

a hol a szivar füstjét fujom. Azután nagy nyugalommal aludtam, keltem, távoztam.

Legutóbb, utoljára — mert soha nem tudnám átlépni azt a küszöböt, — két hete voltam a megszokott helyen. Másodmagammal. Ilka irt, hogy arra utazik és bennem felébredtek az immár mulóban lévő tegnapi nap emlékei. Ilka nem volt még ilyen bájos, ilyen finom. Fájdalmas gyönyörűséggel állapítottuk meg, hogy a lelkünket is össze kellett volna kapcsolni. A Tengerpart ruháját indokokrétül világította meg néhány izzólámpa, valósággal kacagnom kellett, menynyire nem illik a tiszta, érzékeny, friss asszony ebbe a közönséges, kétes, vásári környezetbe. Világos volt, hogy puha palotába kellett volna vezetnem és mert meg voltam győződve arról, hogy jogunk is van a meleg pompához, nevettem a jelen defektusain.

A hamutartóban cigarettavég hevert. Nem én hagytam ott. Most már bosszantott a hanyagság és a szobaleányt erélyesen felszólítottam, hogy csináljon némi rendfélét. Talán a szegény végrehajtó utolsó cigarettája, mondtam Ilkának. Nevettem a cinikus gondolon és elmondottam a kíváncsi nőnek a sablónos históriát. Ebben a szobában halott volt. Ilka — az agyvelőnk is egyformán működik — szintén természetesnek tartotta, hogy a holtak után az elevenek jönnek, a kete gyász után rózsaszínű esték.

Reggel ragyogóan sütött be a nap. Csupa világosság volt az élet. Menni készültünk, csak a keztyüt gomboltam Ilka fehér kezén. Így egymásba kapaszkodva fényes és vidám utat láttunk magunk előtt. Ki gondolt a holnappal? Indultunk az utnak, a mikor megállított, visszakergetet, összezuzott bennünket az akadály. A színes vonalak a repedezett parketten táncoltak. Követtem, követtük a játékukat. A parkett mocskos, legalább is elhanyagolt. És az ágytól az ajtóig tisztán, kivehetően húzódik valami el nem takarítható folt. Mint egy folyónak a nyoma, a hogyan a Dunát rajzolják a nagyon részletes térképeken. Szélesen, kicsit kanyargón, még szigetek is voltak benne. Egyszerre szögeződött rá a szemünk, egymást kézen fogva egyszerre sáppasztott el egy

gondolat. Kicsit előre hajolva világosan láttuk: valami végig-ömlött itt, örökös emléket hagyva. Vér, irtózatossá melege emberi vér. Itt folyt le az ágyról és haladt meg nem állíthatóan az ajtó felé. A barna nyom most már — mind a ketten láttuk — izzott, süttött és borzalmas sugarakat lövelt szét. Ilka hátraugrott, talán ráfreccsent egy sugár darab és fizikai fájdalmat okozott neki. Szótlán, rémülettel bámultunk. Összeomlott az út, az élet, a világosság, visszakergetett bennünket, minden buta emlék kinevetőit a kétségbe nem vonható bizonyosság, gögös emelkedésünket a folt, a szenny összezúzta. Még mindig néma voltam és a lábaim reszkettek. Ilka adott hangot először: halálra rémült, kétségbeesett sikoltást.

DALOK.

I.

„Oh szeretlek mind örökre,
Amíg rög nem hull a rögre,
Veled éltem egy szép álom —
Ha elhagysz, az lesz halálom“.

Hányszor mondtad, átöleltél,
Csókomra csókkal feleltél —
Minden szódat szentül hittem —
S mégis, te törted meg szívem.

II.

Kevesebbet fogadtam én —
De mélyebben szerettelek.
Te már régen elfeledtél . . .
És miattad én halok meg.

Gróf Vay Sándor.

A királyok dalnoka.

Irta: Gagyhy Dénes.

Az ős iráni nép földén, mely a Himalájától délre; a mai Irán, Turán, Afganisztán, Beludsisztán és Perzsia tartományán terül el, nagy és virágzó állam keletkezett, már három ezer esztendővel a mi időszámításunk előtt. Államéletének és hatalmának delelőjén akkor állott, mikor egy Cyrus, egy Darius tartotta kezében a kormánypalcát s «Perzsia» név alatt egyesítve a legtöbb árja-faju népet, hódítással fenyegette az ó-világ keleti oldalát. E széles és véghetetlen hatásu birodalom történetéről csak szakadozott, sokszor megbizhatatlan és a mesék tündérvilágába eltűnő adatok maradtak, melyek inkább a költő képzeletét termékenyítik meg s tüzelik fel, mintsem a történetíró pedáns követelését és az igazság kutatásában kifejtett fáradozását elégítenék ki. Mind azok az adatfoszlányok, melyekből e hősi nép történetének egy-egy vakítóan fényes élethalál harcokkai teljes lapja megszöhető: az iráni nép szent könyvében, Zoroászter apostol kijelentésében, a «Zend-Avesztá»-ban van megírva. De nemcsak az írás, hanem az ősök ajkairól kegyes hagyományképpen az ifjabb nemzedékre maradt mondák és vitézi dalok is őrizték az enyészettől a királyok és vezérek dicső tetteit. Száz esztendőről száz esztendőre, apáról fiura szállottak e hősmondák és legendák, míg belőlük Kelet halhatatlan költője Firduszi, megalkotta világraszóló, örökbecsü művét? a «Királyok könyvé»-t («Sah-Name»).

Krisztus születése után a XI. században, I. Mahmud, aki Gaznában székelt és a mohamedán vallásu fejedelmek közül először használta a szultán nevet az ős «sáh» cím helyett, elhatározta, hogy a perzsa királymondákat — melyeknek egy-egy költői töredékét asztala előtt zengték dalos ifjak s amelyek lelkét visszavarázsolták abba a fényes, messze időkbe, mikor királyi elődei, félistenek gyanánt, egy csapással igaznak le nemzeteket, hódítanak meg népeket s diadalmasan küzdenek meg magával Arimánnal (Vörösmarty «Ármány»-a ennek egyenes utóda), a sötétség és gonoszság szellemével — összegyűjteni és udvari költőinek egyikével, a maga és népe dicsőségére, megénekelteti.

A bölcs fejedelem nagy kedvelője volt a költészetnek

és tudománynak. Palotájában maga köré hívta országa kiváló költőit és tudósait, összejöveteleiben és versenyeiben részt vett s a győzteseket mindig gazdagon jutalmazta. Különös szeretettel hallgatta ama hősi énekeket, melyek évezerek ködös világából, a már feledésnek indult nemzeti legendákból jutottak napfényre, hogy büszkén hirdessék a késő unokáknak és a napvilágnak az elődök hadi dicsőségét, szívjóságát, lelki nemességét. Még királyi nevét is megosztotta egyik költővel, a «költőkirály» címmel ruháztán fel a legkiválóbbat, Anszárit.

Szándéka megvalósítására őt szemelte ki, de az nem bízva szelleme erejében, maga helyett mást ajánlott. Egy ismeretlen, a férfikorban már javában benlévő, sőt már-már az öregségbe áthajló, ötvenkilenc esztendőes ember, egyszerű falusi gazda volt ez az író, neve: Abdul-Kászim-Manszur.

904 körül Tuszban, Korasszán tartományban, vagy közel valamelyik kis faluban, talán Sadábban. Gyermek éveiről, fiatalságáról alig tudunk valamit; az az egy azonban bizonyos, hogy gondos nevelésben és alapos kiképzésben részesült. Már ifju korában nagy hajlandósággal viseltetett a költészet iránt s lelkét az ősök mesés története, az ős nemzeti irodalom hagyományai megillették. De mikor kezdett azzal a gondolattal foglalkozni, hogy a szétszórt hagyományokból megalkossa híres nemzeti époszát, nehéz volna megállapítani. Dakiki költő halála idejében, ki az irán királymondakör költői feldolgozásához hozzáfogott, de a kétezredik verssornál az írónád kiesett kezéből, — éppen harminc esztendőes volt. Egyes célzásokból és dátumokból arra következtethetünk, hogy harminc éves lehetett, mikor a nagy mű első fejezetét bevégezte s az egész terve elméjében kialakítva és pergamenre vetve, már készen állott.

A nemzeti mondának szájhagyományképp fennmaradt, vagy a «Zend-Avesztá»-ban élő, egység nélkül való, összefügetlen töredékeit és hézagait csodás képzeletével kiegészítet és betöltötte s páratlan alkotó erejével bamulatos, tartalmilag és formailag tökéletes egységbe öntötte. Hosszu esztendőök fáradságos munkája kellett ehhez és hetvenegyedik életévét taposta, míg végre befejezte és záradéku e sorokat jegyezhetette oda:

E könyvet, ki szerzém: örök hir emel;
 Betöltém a földet nevem fényivel.
 Kiben lélek él s kit: tudom, hogy megért
 S magasztalva dicsér a hős énekért,
 A szónak vetését, ki dusan vetém,
 Halálom jövend bár, tovább élek én!

Anszári okvetlenül tudott arról, hogy készülöben van a nagy hősköltemény s bizonynyal ismernie is kellett legalább egyes részeit, hogy Abul-Kászimot merete a szultánnak ajánlani a «Királyok könyve» költőjéül. I. Mahmud udvarába hívatta, hogy megismerje. Láthatlanban mégsem akarta rábízni a mű megírását s versenyre szólította őt és az udvari költőket. A kitűzött napon mindnyájan megjelentek a szultán trónusa előtt és egymás után olvasta fel mindenik a maga szerzeményét. Utolsónak Abul-Kászim-Manszur maradt. Minden szem rajta függött, a versenytársak féltékenyen várták előadását. A padisák egy intésére olvasni kezdett s époszának «Ruszem és Iszfendiár» című epizódját olvasta fel. Mahmud elragadtatva hallgatta a fenséges költeményt s midőn szerzőjének utolsó szava is elhangzott: leszállt királyi székéről, megölelte és «Firduzi»-nak, azaz «paradicsomi»-nak nevezte.

E perctől kezdve ő lett a perzsia költőkirály. A szultán a «Sáh-Náme» folytatására és bevégzésére kérte fel minden ezer verspárért ezer arany pénzt ígért neki. Kertjében egy félreeső, csendes lakot jelölt ki számára, hol a költő nyugodtan és zavartalanul élhetett abban a világban, melyet végtelen fantáziája teremtett számára, melyben a perzsa hőskor lovagjai, Arimán gonosz fajzatai, szerelmes, szép leányok, démoni asszonyok, támadtak fel, hogy gyilkos párbajaikat újból megvívják, öldöklő csatákban megint egymásra rontanak, szerelmi gyönyöreiket még egyszer élvezzék és szenvedéseiket másodszor is átkinlódják.

Kajumorsztól, a föld első uralkodójától a gonosztól nemzett Zohák fejedelemig, az iráni népet bölcs és nemeszívű uralkodók kormányozták, kik alattvalóik jólétéről és nyugalmaról, tőlük telhetőleg gondoskodtak. De Zohák uralma iszonyu volt, zsarnokoskodott és kegyetlenkedett a népen; két vállán, a rosz szellem csókja helyén termett mérges kígyóknak százszámra áldozta fel országa ifjait és szüzeit. A lakosság forrongott, de a lázadás csak akkor tört ki, midőn egy Káve nevű kovács tizenhetedik fiát is meg akarta öletni kígyói számára. Az elkeseredett apa a zajongó néptömeg közé sokan a piacra és lázadásra, a király elűzésére szólítja honfitársait. A forradalom kitör s a kovács bőrkötényét rudra tűzik és nemzeti lobogóvá avatják. Vezérük az előbbi királynak titkon, az Albursz hegyén nevelt fia, Feridun lesz, aki le is győzi az ördögi Zohákot és ötszáz esztendeig országol a turáni nemzet fölött.

Ferdusznak három fia születik, kik közül a legkisebbik, Iredzs, a kedvence. Agg korában felosztja birodalmát közöttük és Iredzesnek Iránt adja, vele együtt a sáhi trónt és mél-

tóságot; a másik két testvér azonban nem volt megelégedve az osztálylyal, bosszúból megölik Iredzset és ebből a gyilkosságból származik az az évezredekre szóló kegyetlen harc, mely a testvér atyafiak — Szeim, Túr s Iredzset — utódai között elkeseredetten, megszakadás nélkül foly és amely Firduzi halhatatlan époszának tárgyát alkotja.

Iredzsenek nem marad fiu-örököse, hanem csak egy leány, aki az ő halála után születik. Ennek fia, Minucsér, az, aki nagyapjáért kegyetlen bosszút áll, irgalom nélkül felkoncolván a két gonosz rokont. E véres harcok harcok légvitézebb hőse és a sereg fővezére, Szám, aki elszántan, halálmegvetéssel küzd, hogy ura bosszuja teljesedjék.

Miután ez megtörtént és a legyőzött ellenség békét könyörög, visszatér családjához. Semmi sem hiányzik boldogságából, csak a gyermek. Már erősen öregszik, mégsem akar palotájára repülni a gólya. Végre egyik fiatal, bájos hölgye fiut szül, aki oly szép, mint az anyja és oly izmos, erős, mint az apja, de a haja fehér, mint a fehérliliom. Ezért látni sem akarta, hanem kitétette az Albursz-hegy aljába, honnan az óriásmadár fészkébe vitte és felnevelte. De szivtelensége miatt vádolni kezdte lelkiismerete s nyugtalan álmok környékezték, melyekben egy deli ifju jelent meg előtte, aki magát fiunak mondotta. Keresésére indult és hosszas fáradság után fel is találta: maga az óriásmadár hozta elébe. Amint meglátta a vitézi termetű, bátor tekintetű daliát, megölelte, örömeiben «Zál-szer»-nek — aranyos Zálnak — nevezte el s megesküdött, hogy bántására, vagy kedve ellen soha sem teszen.

Az ifju Zál unja a békés életet és kalandokra indul. Utja Kabulba vezet, hol Miráb, a gonosz Zohák ágából származó, gazdag és hős fejedelem kormányoz. Nagy pompával fogadják Szám fiát, ünnepélyeket és lakomákat rendeznek tiszteletére. Midőn elragadtatását fejezi ki az udvar fénye, Miráb páratlan szivessége és vendégszeretete fölött, megszólal mellette az egyik kabuli nemes:

— Láthattál te itt, oh fejedelmi ifju, sok minden bámulatost és csodálatraméltót; láthattál diszes, arabiai arany kincset, csillogó gyémántot, melytől elkáprázik a szem; büszke, táncoló, sötétszórú paripát és lomha, esetlen tevét, melyet a tikkasztó sivatag szül; vad, sörényes oroszánt, mely az állatok királya, melynek süvöltésétől még az ember is remeg és békés, félénk őzikét, vagy szelid galambot, mely a válladra száll, ha el nem ijeszted; kacérszemű, ingó járásu, rózsaaarcu rabnóket, kik testüket kéjes szerelemre-vágyva kínálják: de

a legnagyobb kincset még nem láthattad, mert előtted rejtve van, titkos szobákba bezárva.

— Milyen kincsről beszélsz, nemes vitéz? — kérde Zál.

— A fejedelem leányáról, az isteni Rudábéról, kinek nincsen párja még a paradicsomban sem.

— Kíváncsivá teszel. Szólj hát, ird le előttem! Magas-e, vagy alacsony? Szőke-e, vagy barna? Kék-e a szeme, vagy fekete és fénylő, mint a kőszén?

— Figyelj hát rám és ismerd meg! A tündöklő nap ragyog a homlokán; termete nyulánk, mint a karcsu platán; nyaka fehérsége vakít, mint a frissen esett hó; fürtei kábitó mosusziellatúak és hullámos gyűrűkben koszoruzzák a legszebb fejet; ajka biborszintű, mint a gránátfa virága: szeme kék, olyan, mint a nárcisz a virágos dombon, pillái pedig, mint a holló szárnya, feketék; arca maga a telehold, halvány szelidségével és ártatlanságával; nyájas és jószívű, könnyörületes és könnyekre fakadó, ha valakit szenvedni lát. Földi ember nem lehet rá érdemes. De te, egyedül csak te, mégis érdemes volnál. Ugy ismertelek meg, hogy hozzá illenél.

Az ifju ámulva hallgatja az idegen lovagot és heves vágy támad benne, hogy megláthassa és megismerhesse azt a leányt. Hosszasan álmadozik róla, de megszégyelvén, hogy egy nőnek csak a gondolata is annyira hatalmába tudta ejteni, elüzni igyekszik a csábitó képet. A bölcs arab hetyke mondása jut eszébe s annak igazságában akar megnyugodni:

Nem kell nekem más társ, csak paripám!
Oltalmam a világos ég csupán!
Nem kell nekem lány, elpuhítta engem,
Bortól, barattól elfordítta engem!

Miráb egy mulatság után, reggel neje lakosztályába siet, hol leányát is ott találta. Beszélgetés közben szoba kerül az idegen vendég személye. Miráb nem fogy ki dicséretéből.

— Festő nem festhet delibb és kecsesebb alakot; izmai-
ból erő, tekintetéből hősi bátorság látszik. A harcban rettent-
hetetlen, mint az oroszlán, vig cimboraságban kedves, dalos
és szeretetreméltó. Teste oly egyenes és hajlékony, mint a
nádszál, arca olyan, mint az égő tulipán. Csak egy hibája
van: hófehér a haja.

— És ez rúttá, visszataszítóvá teszi, atyám? — tuda-
kozik Rudábé.

— Nem, édes leányom, sőt jól áll neki, — így szinte
szebb még.

Az isteni Rudábé ismeretlenül beleszeret a daliás iráni
lovagba s titokban csak utána epekedik. Mondani nem meri

még az anyjának sem, mert tudja, hogy Zál királya ellensége az ő atyjának és megtiltaná, hogy szent frigyre lépjenek egymással. De vár és remél. Egyik rabnője segítségével üzenetet vált Zállal, sőt találkozót ad neki a palota erkélyén. A rabnő odavezeti az ifjút, a tetőn már várja a leány. Amint meglátja, hogy közelget és felismeri, örömteljes hangon szólítja meg:

Isten hozott, ifju vitéz, hős fia!
 Veszélytől is óvjon s akármerre menj,
 Előtted hajoljon s legyen föld a menny.
 Legyen még a rabnóm is áldott azért,
 Hogy az vagy, hogy olyan, milyennek leirt!

E szavakat hallva, látásától elbűvölve, tüzes szerel nétől ösztönözve, így válaszol:

— Köszöntelek, szép lányka. Az Egeknek Istene kegyelemmel és áldással kísérje minden lépésedet. Amióta nevedet tudom, ezerszer feltekintettem a csillagokra, melyek mögött a hatalmas és jó Isten lakozik és esengve kértem: csak azt engedné meg nekem, hogy legalább egyszer láthassalak tégedet. Mily boldog vagyok, hogy most édes csengésű szavadat hallhatom! De nem juthatok hozzád! Te fenn vagy a magas tetőn, én itt alant, a poros földön.

A fejedelmi kisasszony, a szerelem leleményével, mindjárt talált módot arra, hogy közelébe férközhessék Zál. Ejsötét, selyem haját, mely a földet söpörte és olyan puha volt, mint a bársony, eloldotta s illatos fürtei göndör gyűrűkben omlottak az iráni vitéz vállaira.

Hős lovagom, drága szerelmesem, ne tétovázz, ragadd meg hajamat gyorsan, emelkedj fel rajta hozzám, az utkeblemre vezet! Oh, ne hidd, hogy fájni fog, ne hidd, hogy gyöngé vagyok; a szerelem, mely bennem éretted lobog, óriás erőt ad testemnek! Jöjj! Engedj szeszélyemnek, mert én is, mint a többi nő, babonás vagyok. A babona pedig azt tartja, hogy a férfit csak hajszállal tudja állandóan magához láncolni a leány.

— Nem, nem! Testem súlyos, ingpáncél van rajtam, fájdalmat és szenvedést okoznék neked! Pedig a te könyved és sóhajod nekem a poklok kinja volna. De, ime, ajkamhoz szorítom bársonyfürtödöt s az első, édes csókot tőle küldöm fel tehozzád. Most pedig egy pillanatra légy türelemmel, nemsokára ott leszek a csókom után magam is, hogy karjaimba öleljelek.

Zál elővette a magával hozott pányvát, ügyes dobással a palota egyik disztornyocskájának nyakába kerítette, aztán kuszni kezdett rajta, gyorsan és biztosan, mint a mókus a

fán s mikor az erkély magasságáig jutott, egy merész ugrással a bámuló Rudábé mellett termett, aki boldogan simult széles, domboru melléhez.

— Csakhogy itt vagy!

— Csakhogy ölelhetlek végre!

— Oh, mily édes a csókod! Ne vond el ajkad, engedd, hadd szivjam még mézét, amely mámorítóbb az ámbra gőzénél és nagyobb gyönyört nyújt, mint amekkorát a paradicsom ígér.

— Oh, mily forró és puha a kebled! Ha ráhajtom fejem és hullámos selyemhajad betakar, szinte szédülök a boldogságtól és szeretnék meghalni veled együtt, nehogy másnak is része legyen valaha benned.

Mint két gerlice, hajnalig turbékolnak s örök szerelmet fogadnak. Mikor a derengő pitymaliat távozásra készíti Zált: a válás pillanatában megesküsznek, hogy másé egyikük sem lesz:

... egy életem van, halálom se több,
S borítsák reám bár a gyász-szemfedőt:
Fogadást az Isten nevében teszek,
Hogy én, Zál, tehozzád igaz, hű leszek.

A leány erre szól: esküt teszek,
Hogy én más nejévé soha sem leszek.

Még egyszer visszaintve, a lógó kötélén lecsúszva, eltűnik az ifjú.

A világirodalom legfelségesebb jelenete, a szerelem valószínű apoteozisa, minőt, ezen kívül, emberi toll nem írt és halandó ajak nem énekelt.

Hosszas küzdés és fáradozás után, sikerül végre Zálnak Minucsér király beleegyezését megnyernie s utána rövid idővel megtartja lakodalmát Rudábéval. Házasságukból születik Rusztem — az iráni mondák Toldi Miklósa — a turániakkal való harcok félelmetes és győzhetetlen hőse, aki egymaga csapatokkal viaskodik. Ereje felülmulhatatlan, bátorsága csodával határos: már nyolc esztendőskorában agyonüt egy elefántot. Kaj-Kávusz sáh idejében ő az ország oszlopa és a hadi vállalatokban szinte hozzá van nőve a szerencse. Háromszor menti meg ura trónját és az országot. Egy alkalommal, vadászat közben Szemengánba jut, mely a turáni birodalom városa. A fejedelem leánya, Temime beleszeret és egy éjjelre nejéül ajánlkozva, szerelmét kínálja. E titkos frigy gyümölcse egy fiú, Szóráb, aki tizenhárom esztendőskorában már Turán hőse lesz s neve épp oly félelmes az irániak előtt, mint Rusztemé Turánban.

A fiú, határtalan dicsőségvágytól sarkalva, háboruba

keveredik Iránnal. Anyja remeg sorsa miatt s ezért, mielőtt elbocsátaná, elmondja születése titkát s tudtára adja, hogy az ő apja Rusztem. Egyszersmind megesketi, hogy apjával kerülni fogja a viadalt. De egy véres ütközetben mégis szembekerül az apa és fiú, kik nem ismerik egymást s gyilkos bajvivásban Rusztem megöli Szórábot. Az ifjú hős, mielőtt kilehelné lelkét, meggyónik a mellén térdeplő apának, átadja az anyjától nyert ismertetőjelt, egy kősöntyüt és arra kéri, vigye el Rusztemnek s mondja meg neki, hogy hozzá méltón halt meg.

Rusztem bánata irtózatos: üvölt fájdalmában, mint az oroszlán, ruháját tépi, fogait csikorgatja; majd ráborul meggyilkolt fia holttestére és sir, nyöszörög napokon keresztül; aztán hazaszállítatja uradalmába, hogy eltemesse.

Az anya ielkikinjai, a végzetes halálhír hallatára, nem csekélyebbek a boldogtalan apáénál:

Széttépte öltönyét egy perc alatt,
Hogy rubinteste meztelen maradt;
Kezét tördelte, önkörmével ásta
S esék egyikből másik ájulásba,
Szép fürteit ujjain tekerte
S úgy tépte ki. Csítítani ki sem merete,
Midőn majd vérköny omla két szeméből,
Majd földre fekvék s marokkal vevé föl
A ronda port, hogy arcán hintse szét!

.....
Fejére tüzet szórt keseredetten,
Hogy fürte, arca tőle összegegett.

Azután leromboltatta fia palotáját, annak romjai fölött kesergett egy álló esztendeig, mikorra a bánat megölte.

A fájdalom festésére talalóbb szint és megindítóbb hangot képzelni sem lehet a Firduziénál.

Hosszú idők mulva, az iráni sah trónusába Gusztasz^p ül. Fenkölt gondolkozásu és dicsőségvágyó fejedelem, de nem a harcok embere, nem hadi pályára, nem vezérnek való. Tudományokkal foglalkozik: élet és halál, a tulsó vilá^g és örökélet problémáit kutatja s Kelet legmélyebb elméjü filozofusának, Zerdust (Zoroászter) vallásalapítónak pártfogója és benső barátja. Épen miatta keveredik harcba a szomszéd állammal, amely Zerdust kiadatását követeli. De nincs vezér! Rusztem, ki századokon át állott az iráni sereg élén, már elaggott, erejében megfogyatkozott és kifáradva, visszavonult otthonába. Ekkor áll elő a sah fia, Iszfendiár, Rusztem után legkedvesebb hőse a király mondáknak, kinek testét a szent próféta hüvös kenőccsel sér^t hetetlenné teszi s egyedül szemén át sebezhető. Nehéz csatákban, véres diadalokban le is győzi az ellent és elüzi az ország határától. (Folytatjuk.)

Unikum.

Irta: Michel Corday.

I.

— Értitek? Ezek azok a képek, amelyeket látásunk egybegyűjt, emlékezetünk mélyébe süllyeszt, amelyeket aztán valami véletlen fölhangzó zene, valami illat, a gondolatok gomolya, vagy tán a föltámadás akarata kiűz a homályból, amelyben aludtak és odaveti a visszaemlékezés láthatatlan vásznára teljes épségben, kiszinezve. Ezer meg ezer kép, a tovasuhanó élet megrögzített pillanatai. Egyetlen ember életében is mily nagy a számuk, mekkora a változatosságuk! Keressétek, idézzétek vissza őket! Meglátjátok, amint megjelennek! vidékek, arcok, utcaszögletek, tömegek, hálósobák. Nos én elkészítettem e képek egyetlen gyűjteményét úgy, amint egy nap — harminc éves koromban — megtaláltam őket szemem mögött.

E szavakat mondva Dyon festő, szép kezével simogatta a nagy alaku két kötetet, amelyek piros kötése zárral volt ellátva.

Majd folytatta:

— Akkoriban nagyon beteg voltam. A halál környékezett és megismertem azt a rémes jelenetet, amikor föltámadnak összes emlékeink és odatűznek szemünkbe utolsó »isten veled« csókja gyanánt.

Megmenekültem

De megdöböntett az eltűnt képek megszámlálhatlan volta, amely képek egyetlen életet töltöttek meg.

És megsemmisülnek velünk. Az ember fárad, hogy lássa a városokat, hegyeket, tengereket, lelkesedik arcokért, műremekekért, női testekért. És meghal. És bezárult szempilláink örökre eltemetik a tekintetek aratását.

Fölláztam. Megakartam örökíteni életemnek valamennyi ily láthatatlan képét, foglyokként akartam őket tartani papírlapok közt.

Elhatároztam, hogy földízem és hű irónnal megrajzolom őket.

Ezzel a földadattal töltöttem el a betegségemre következő hosszú lábadozás idejét. Szememet behunyva kerestem első, legelső gyermekkori emlékemet és láttam magamat sisakosan, amint január elsején este a terem gyertyás fenyében mulattam pajtásaimmal; levázoltam őket.

Aztán követtem életem fonalát.

Elfogott az igazság láza, a teljes való láza. Minél tovább haladtam, annál gondosabban rajzoltam. Szerettem a rajzaimat, amint az ember önmagát szereti. Napjában harmincnál több rajzot készítettem. Nyolcával csoportosítottam őket egy-egy lapra. Néha kacagtam rajzolás közben. De sokszor zokogtam is.

Különös, egyes képek gyorsan tűntek föl, nagyon világosan; mások nem ébredtek, szöktek. És rendesen a legcsinosabbak voltak legtávolabb.

Másik körülmény, hogy az oly esemény, mely föl tartoztatás nélkül folyt le előttem, csak két, három vagy négy képet hagyott vissza bennem, mintba pillanatnyi fölvételek lettek volna. Így a Hugo Viktor temetéséből, amelyen mint egy párisi liceum küldöttségének tagja vettem részt, nem emlékeztem, csak a poros Champs-elyséera, amint a tömeg ellepte; a napsütötte Saint-Germain boulevardra és a gyászba borított Pantheonra, ahol a hivatalos személyek csoportosultak.

De a sok emlék közt hiányokat, több hónapra terjedő hézagokat találtam, különösen gyermekéveim korában.

Mit mondjak még? Ha emberi lénynek megengedném, hogy lapozzon e gyűjteményben, asztaltársaságokat találna, családi ebédeket, híres embereket, bálakat, vacsorákat, úti képeket, színdarabokat, azaz egyes jeleneteket, díszleteket. Szóval: egy életet.

Jól jegyezzétek meg, nem titkoltam semmit megörökítési buzgalomban, nem titkoltam bizalmas, benső életem jeletereit.

Miért is? Csupán magamnak dolgoztam és azért bátran rajzoltam meg mindazt, amire szemem visszaemlékezett . . . és abban, amit magukba zártak, nem kevés a feltűnést keltő.

Mi? Ez gondolkozóba ejti kedves barátom. Ah, biztosítottam, hogy néha ugyancsak össze kellett magam szednem, hogy újjaimat engedelmességre kényszerítsem agyam iránt.

Nem akarom önt megbántani, de olvasson csak gondolatban ebből a kis munkából . . . Látja, ön máris pirul.

Igaz, hogy őszinteségem igen kecses visszaemlékezésekkel jutalmazott, párnákon alvó alakok, női könyökök tükör előtt fölemelve, rózsaszínű éjjeli lámpám félhomályában elsuhanó fehér árnyak . . . Rajzoltam őket!

Végre megálltam beteségem küszöbén, miután így hozzá ónoztam jelen életemet a multhoz.

És tudja-e, hány rajzom van itt? Több mint nyolcezer. Kissé örült sokaság, ugy-e? De ez egy unikum! Unikum! csodás szó.

II.

Elhallgatott és nézte a hatalmas két kötet piros hátát:

— És soha sem mutatta meg senkinek?

A festő mosolygott.

— De igen, egyetlen emberi lénynek.

— Nőnek?

— Igen, nőnek, akit nagyon szerettem. Szerelmesek voltunk, amikor megbetegedtem. Minthogy vidéken lakó szüleimnél ápoltak, sokáig nem láttam.

Mikor aztán ismét beköltöztem párisi lakásomba, hozám sietett. Megöleltük egymást, mint az olyan szerelmesek, akik a hat hónapig őrzött takarékperselyt eltörik. Derékon ragadtam.

De ekkor a leány visszahökken a két piros kötet láttára.

Meg kellett magyaráznom, mire valók; e közben reszkető kézzel szedtem el a kalapját.

Ekkor aztán becézgetett és kért, hogy mutassam meg neki a két könyvet.

Kereken megtagadtam. Ekkor aztán azzal vádolt, hogy nem bizom meg eléggé benne, ismételte, hogy szeretni annyit tesz, mint ismerni egymást, misem legyen titok és minthogy most itt az alkalom, hogy megismertessem vele egész életemet, legalább azt, ami megmaradt emlékemben, a szerelem ellen vétenék, ha titkolnám előtte. Ha néki volnának ilyen bizalmas följegyzései, pillanatig sem haboznának, hogy megvallja őket nékem.

Elvégre is a mohó, bosszankodó, hizelgő szavak özöne, amellyel a nők el szoktak benneteket ragadni, engem sem hagyott szilárdan.

Szerettem azt a nőt, szerettem a csicsergéséért, a mádkára emlékeztető kecsességéért, mert az ilyen nőket szeretik a szív mélyéből, amíg a komoly szeretők homlokára csak szórakozott csókot lehelünk.

De bár elfogott a vágy, hogy közöljem vele, amire kért, a szerelemnél is erősebb szeméremérzet fogott el.

Látja, kedves barátom, misem hasonlít annyira az életünkhöz, mint valami lakás, és ez természetes, mert hiszen a lakás foglalja magában tulajdonképen az életet. Igen, vannak bennünk szeretetreméltó csalfa külsőségek, amelyek a szalon butorzatára emlékeztetnek. Van bennünk hajlam a kulturára, nyugalomra és szerelemre, amint hogy lakásokban találunk éttermet, könyvtárt, hálószobát. Ez világos. De vannak bennünk rejtett zúgok is, ahová csak magunk léphetünk, melyek olyanok, mint a lakás bizalmas, magánszobái. Ön mosolyog? Nos, én mégis fönntartom hasonlatom mindvégig.

Nemcsak az erkölcsi tisztaságérzete él bennünk, amely a bőrünk ápolásának testvére, de megvan bennünk a kloáka is, a rút, a kénytelen magány, fajtalan gondolatokkal, olyanokkal, amelyeket még magunkban sem merünk megfogalmazni, amelyeknek emlékére elpirulunk: így például a kéjvágy egy drága halott előtt, aljasságok, nemtelen kicsinyes gondolatok.

Nos, há az én képeim nem is hatolnak be az ily megnevezhetetlen sírgödörbe, mégis érintik és meglátszik rajtuk a nyoma. Ez a körülmény szilárdította ellenállásomat. De ékesszólásom hasztalan volt. Azzal is hajótörést szenvedtem, hogy barátnőmnek elmondtam, hogy szerelmi életem már tizenhárom éves és hogy a lapok közt bosszantó dolgokat fog találni, vetélytársnőket . . .

Nem kell föllebbenteni a fátyolt az élet egyes részleteiről, minek magát elbusítani hasztalan.

A leány sírt, hálátlannak mondott. Mégis ellentálltam. Távozni készült, ekkor engedtem.

Lázasan a könyvekre vetette magát; föltörte, mint valami nehéz ládát. Háta mögött a karosszékre támaszkodtam, míg ő gyermekes kíváncsisággal lapozgatta a könyveket.

Mily jelenet. Ez a leány az ő szemeivel most ugyanazt látja életemből, amit az én szemeim láttak; gyónást, amelynek meg volt az a lehetetlen bátorsága, hogy teljesen őszinte volt.

Kétségtelen, hogy az ifjuság némely lapjánál, amely egy zúgszálloda piros lámpája alatt játszik, mikor tizenhét éves voltam, utálattal el fogja dobni az albumot . . .

Vagy tán a galans fényképekre emlékeztető egyes jeleneteknél dühében széttépi a könyveket.

Végül az utolsó lapokhoz ért, amelyeket az ő szilhuettjei borították.

Hosszasan nézte: tavaszi találka a Tuillériákban. Megrajzoltam az arcát, mosolyogva virágos kalapja alatt, azt az áldott arcot, amely a fasor végén feltűnik és hirtelen belopózik az ember szívébe.

Vajjon a visszaemlékezés gyöngéddé teszi-e?

De a leány lázas haraggal becsapta a könyvet.

Lábaihoz borultam:

— Szenved? Nemtelen vagyok, ugy-e. Féltekeny. Láss, megkísérletted az eget. Meg vagyunk büntetve. De hát beszéljen, öntse ki haragját, ne meneküljön . . .

A leány haragos tekintettel szólt:

— Minek rajzolt le abban az utálatos kalapban?

Schleinitz Carla naplója.

Írta: Vicomte Letorière.

7

Homokos, október közepén.

— — Valóban olyan ez a vidék, aminőnek Báthy András mondotta . . . Oázis, Egyptom sárgás homoksivatagán. A Báthyak ódon kuriája tömörfalú, már egy kissé pusztuló ház. Vasrácsos, szűk, alacsony ablakai, a lonccal befuttatott ámbitus — mind-mind egy régen elmúlt kor építészetére vallanak. Nagyon elvadult már a hajdan remek park. Mint hallom, Ninon férje, Báthy László, rengeteg pénzt elköltött, hogy a sivó homokban cyprust, platánfát, sőt a fenyőt is meghonosítsa. Érdekes, a föld népe itt mennyire rajong még ma is Báthy Lászlóért. Nemes jó szivét, nobilis gavallér vénáját mindenki emlegeti. Ferenc bácsi, az öreg ispán, aki még a bölcsőben ismerte a Báthy fiúkat — egyet-mást beszélt Andrásról is.

— Igen szerettük mindnyájan. Olyan jó, mint a néhai urunk volt. Jobb sorsot érdemelne. Többet nem mondott, mert Ninon jött a külső udvar felől, s elhitt magával a szőlőbe. Valóságos bájos buen retiro ez a hely. Gyönyörű lugasokon hamvas fürtök, a lankás aljban virágok. Két kis szoba egészen modernül építve, de rococo butorokkal. Még a Báthyak hajdani fénykorából valók. Szüret idején ott is aludtunk. Az én ágyam fölött egy csodaszép női arckép függött. Megkérdeztem Ninont kit ábrázol.

— Szegény jó anyám — válaszolt és némi meghatottságot észleltem hangjában.

Gyorsan eszembe jutott a szobrásznak tett ígéretem. Bizony elfeledtem. Igaz — én nagyon könnyen szoktam ígérni, néha olyat is, amit meg nem tarthatok, csak azért, mert másképpen nem tudok kitérni . . . Másnap mindjárt kísértáltam a temetőbe. Egyszerű kis falusi temető ez. Homokdombon. Benőve tarackal, királydinnyével. Lyceum a garádokon. Épen olyan aminőnek Báthy András festette. Csöndje, nyugalma emlékeztet Thomas Gray falusi temető-jére. Korhadoszó farácsozat vette körül a nehéz kőlappal lezárt, sirboltszerű tüveget. Rajta egy urna, amelyben hervadó

3

koszorúk, hervadó csokrok maradványa látszott. Mint később megtudtam, ezeket mind András küldte, aki rajongó pietással csügg nagyanyja emlékéen. A sir körül négy jázmin bokor. Még Báthy László ültette. Kedvenc virága volt az áldott jó Pribóczynénak. Róla is csak superlativusokban beszél a falu népe . . .

Meglehetősen csöndesen élünk. Néha látogatásokat is teszünk a szomszéd birtokosoknál. Mindenütt szívesen fogadnak — és agyontraktálnak. Ez is magyar specialitás. Annyi enni-inni valót soha életemben nem láttam. Egy-egy uzsonánál szinte rogyadoznak az asztalok. Az urirend is beszél néha-néha a Báthy-fiukról. De ezek már inkább Eugént emlegetik. Mig a néptől többnyire Andrásról hallok. Ninonnál temérdek képe van Eugénnek. Minden szoba tele van az arcképeivel. Photographiák, Aquarell, chrom- és olajképekkel. Egy izben valami lomtárban kerestem valamit. Egy szép olajfestményre akadtam. Fiatal, 16—18 éves fiut ábrázolt. Sötét hajáról kissé eltolt virágos, puha kalappal, könnyű házi szakkóban. Megösmertem, különösen szeméről, Báthy András képe volt. Leporoltattam és fölakasztattam a zongorával szembe. Ninon meglátta s rögtön megkérdezett:

— Mért akasztotta ide a szobrász képét. Tudja, nem szeretem a t ü n t e t é s e k e t . . .

Én azoban úgy tettem, mintha nem hallottam volna. A kép ott maradt, ahová tettem. Ninon nem ért rá többé foglalkozni vele, mert a szüret minden idejét igénybe vette.

Ragyogó, kora októberi idő kedvezett, a mistikus kedvtelésnek. Én mégsohase láttam ilyet. Érdekelt a szedő-lányok nótázása, puttyosok, szüretelő-nép vidám lármája. Óriás bográcsokban főtt a gulyás. Én szivart, cigarettát osztogattam a férfiaknak s elmentünk a szüretet bezáró tánc mulatságra is, amelyet F e r e n c b á c s i - n á l , az ispán-lak udvarán tartottak. Módosan, csinált virágbokrétával kalapján, slingelt kendővel a kék mándli zsebében engem is föl kért egyik legény. Táncolnom kellett csárdást. Nem tudom hogy ment. Ninon azt állította: p r a c h t v o l l .

Egy izben proponáltam, hívja meg a szüretre András is. Kitérően felelt Ninon: A n d r á s n e m s z e r e t i a l á r m á t . Majd meg, hogy sok a dolga. De küldetett neki egy kosár szőlőt, süteményt, pogácsát mit — s megkért, írni helyette néhány sort. Kissé különösnek találtam iáknságát, de aztán elővettem egy halvány szürke lapot s következőket írtam:

»Caro Signor Báthy!

Miután tisztelt édesanyjának minden idejét igénybe veszi a szüreti munka — én írok Önnek. Remény-lem, jól érzi magát s a falusi küldeményt teljes étvágygyal fogja elfogyasztani. A kosarat küldje vissza, hogy édesanyja újra küldhessen egyet-mást. Nekem Homokos rendkívül tetszik. Elvagyok ragadtatva a bájos, csöndes tájtól. Mikor látogat meg egyszer benünket? Nagyon örülnénk.

Szibből üdvözi

Schleinitz Carla.«

Nagyon közönséges, mindennapi levél volt. De istenem, mit irjak egy kosár szőlő, meg pogácsa mellé. Ninon még az utolsó passzust is kifogásolta. Minek terelem el, holmi hivogatásokkal, András figyelmét a munkától. Lepecsételtem — és elküldtem a levelet. Ez volt az első levél, amelyet Báthy Andrisnak küldöttem . . . mennyi, mennyi követte ezt később, istenem!

Harmadnapra válaszolt Báthy. Egy francia idézettel kezdte: Il tombe des croix du ciel, qui ne choisissent pas les épaules . . . Levelén valami bánatos timbre rezgett át. De valami észrevétlen melegség is — so eine verhaltene gluth — ahogy mi germánok mondjuk. A levélben többet lehetett a s o r o k k ö z t, mint a s o r o k b a n olvasni. Önkénytelenül az a kézcsók, az az utolsó, a hotel foyerjában, jutott eszembe . . . Gyönyörű holdvilágos őszi este volt. Mintha álmodó tündérek könnyü leple borult volna a hallgató tájra. Egy egy akáclevél perdült utamra. Halkan, szinte nesztelenül, mint az önkénytes, kikerülhetetlen elmulás jele . . . Sokáig sétáltam egyedül a szőlőben, s mikor bementem a szobámba hosszasan elnéztem az öreg Pribóczyné arcképét. Mintha szeliden nézett volna rám. Mintha megelevenedett volna és a nagy némaságban, valami szellemhang érintette fületem:

— Fogja-e még valaha valaki úgy szeretni az én drága Andriskámat, mint ahogy én szerettem . . .

Hallucinatio volt bizonynyal . . . De én sokáig nem tudtam elaludni. Reggel Ninon levelet kapott a szobrásztól, amelyben vasárnapra jelentette be látogatását.

(Folytatjuk.)

A vén cigány halála.

A pákozdi cigánysoron nagy a szomorúság. Az öreg Rigó János száraz fáján hirtelen elpattant a húr s reszkető kezéből kiesett a vonó. A hegedű, a melyen egykoron az ő szerelmes fiát, Rigó Jancsit, a regényes kalandjairól híres cigány-primást oktatta, gazdáilanul maradt. Jól oktathatta az öreg, hogy édes-bús nótáival egy szépséges hercegasszony szívét tudta meghódítani. A mester, akinek ezt a kárázatos dicsőséget köszönheti, immár künn fekszik a pákozdi temető szomorufüz lombjai alatt . . .

Idősb Rigó János vállaira már hetvenhárom esztendő sulya nehezedett. Hát nem is volt sok vesződése a halálnak vele; egy gyenge suhinás élesre fent kaszájával s szállt-szállt a lelke lázas röppenéssel a menyek birodalmába. Mikor aztán eljutott szent-Péter kapujához s bebocsájtásért esengett, nyomban be is bocsájtották a jámbor öreget . . .

Fiatallégy volt, mikor a szabadságharc idejében a vitéz magyar sereg Pákozdnál megütközött Jellasics vad hordáival. A győzelmes csata után Rigó János, a diadalmában uszó honvédeknek muzsikált s tüzes magyar nótáival még táncrea is kerekedtek a vitézek. Erre a letűnt szép időre mindig örömmel gondolt vissza s még öreg napjaiban is sokat szokott mesélni róla. Ötven esztendővel ezelőtt megházasodott, elvette Kováts Máriát, aki szintén népzenei családból származott. Házasságukból tizenkét gyermekük született, kik közül ma már csupán a nagy népszerűsége szert tett Rigó Jancsi él. Karácsonykor ünnepelték volna az öregek az aranylakodalmukat. Készültek is már erre a szép napra, melyre haza várták a Jancsi fiút is, akiről mindig rajongó szeretettel beszéltek. Rigó Jancsi szívében is mély gyökeret vert a szülők iránt érzett fiúi szeretet, miről többször tanúságot tett.

Mikor a szerelmes hercegasszonyával az idők fénykorát élte, akkor sem feledkezett meg az öregekről, sőt egy ízben Chimay hercegnével együtt ellátogatott Pákozdra s bemutatta agg szüleit szépséges Klárájának. A két öreg persze alig tudott hova lenni a boldogságtól s minden kigondolható apró kedvességgel halmozták el az aranyos Klárát. — Ara-

nyos gyermekem, Klárám — csak így szólitotta az öreg Rigóné a szőke hercegasszonyt, a ki az öregek tiszta hajlékában oly jól, olyan otthonosan érezte magát. Meg is jegyezte akkor, hogy fényes palotájának ragyogó termei soha sem nyujtottak neki olyan boldogságot, olyan örömet, mint ez a kicsiny, fehérre meszelt szoba. S a hercegné megmutatta, hogy együtt is tud érezni ezzel az egyszerű néppel.

Abban az időben ugyanis otthon volt Rigó Jancsi öcscse, az alig husz esztendő s Rigó Bernát, akit sorvasztó betegség gyötört. A hercegné megsajnálta a barna képű gyereket s megígérte, hogy segíteni fog rajta. Mikor pár hónap mulva Chimay hercegné és Rigó Jancsi Kairóban egy pompásan berendezett kastélyba költöztek, a melyet a hercegasszony vásárolt, levelet és pénzt küldtek Pákozdra, hogy a beteg Bernátka, — így hívták otthon, — utazzék hozzájuk Kairóba, a hol gyógyulást fog találni. A fiu el is utazott s vagy hat hónapot töltött a meleg éghajlatu vidéken, de betegsége már olyan előre haladott stádiumban volt, hogy nem használt sem a gondos ápolás, sem az orvosi tudomány. S ezt tudta a fiatal Rigó is, hát minden áron haza akart jönni.

— Ha már meg kell halni — mondta szomorúan — hát otthon haljak meg, hogy ott pihenhessek a kicsiny pákozdi temetőben.

Hajón érkezett meg Triesztbe. Mivel a hajó pestises vidéket érintett s a hajón pestis-gyanus megbetegedés fordult elő, ez arra indította a kikötő kapitányságot, hogy a hajót utasaival együtt vesztegzár alá vegye. Rigó Bernátot szörnyen gyötörte a honvágy. Sehogysem tudott belenyugodni sorsába s egyik éjjel egy őrizetlen pillanatban megszökött a veszélyes hajóról. Vonatra szállt, mely robogott vele hazafelé. E közben a hajón észrevették a fiu eltűnését, a mi nagy riadalmat keltett. A trieszti rendőrség idejében megtudta, hogy a szőkevény Székesfehérvár felé vette utját. Még azon éjjel sürgős táviratot küldtek a székesfehérvári rendőrséghez, hogy a Triesztből elinduló gyorsvonattal egy pestis-gyanus utas érkezik Székesfehérvárra s tegyék meg a szükséges óvintézkedést. A rendőrség és a mentők a jelentésre nagy apparátussal vonultak ki az állomáshoz s a mikor reggel Prágerhof felől megérkezett a vonat, átkutatták s tényleg rá is találtak a pestises cigányra, a kit a legnagyobb óvossággal beszállították a járványkórházba, a honnan csak pár nap mulva alapos fertőtelenítés után bocsájtottak szabadon.

Otthon már kétségbeesetten, szívszorongva várták az öregek a beteg gyereket, a kinek élete ezután már csak

haldoklás volt. Az öreg Rigó naphosszat elüdögélt Bernátka ágya mellett. Milyen odaadó szeretettel ápolta, hogyan szeretett volna akár a saját élete árán, új életet adni beteg gyermekének! Százszor is elkérdezte:

— Akarsz-e valamit édes gyermekem? — s reszkető kezével megsimogatta fiának lázban égő arcát. Aztán néhány nap múlva meghalt Bernátka . . . Szépen eltemették. A pap imádkozott s a falubeli fiatal leányok és legények bús dalokat énekeltek a koporsója mellett . . .

Most újra temetésre szólt az ének Rigóék házában. Tizenegy gyermekét követte a halálba a familia feje, az öreg Rigó János.

Vasárnap reggel még künn üdögélt a tornácon s hallgatta a misére hívó harang ájtatos szavát. Fáradt szemeivel pedig nézte-nézte a pusztuló természetet s elgondolkozott. Az járt az eszébe, hogy a fiát, a Jancsit, akit olyan messze idegenbe vetett a sors, de jó is lenne még egyszer a keblére ölelni. Vaj, megéri-e még ezt a nagy örömet? . . . S szemeiből könnyek törtek elő, melyek végig peregtek barázdas ábrázatán . . . Majd hideg borzongás futott végig egész testén.

— Anyjuk, — szólt be a konyhán foglalatoskodó feleségének — anyjuk, bemennék már, fázom, de mintha sóból lennének a lábaim, olyan nehezek . . . nem birom a járást . . .

Az öreg asszony segített neki s bevezette a szobába. Aztán lefeküdt. Lefeküdt és fel sem kelt többé, elaludt örökre, hiába költögette a szegény asszony fájdalmas, siró panasszal.

Hamar hire ment a faluban, hogy meghalt az öreg Rigó bácsi. A szomorú hírt persze megtáviratozták Rigó Jancsinak, aki most Hamburgban tartózkodik. De a temetésre nem jött haza. Többször említette, hogy nem tudná elviselni, ha atyját halva kellene látnia. Édesanyjának azonban a temetésre táviratilag küldött jelentékeny pénzüsszeget s koszorút rendelt a koporsóra.

A halottas szobában díszes ravatalt állítottak föl. Megilletődve állta körül a falu népe, mely mindenben megható jelét adta az elhunyt öreg muzsikus iránt érzett szeretetének. A temetés is nagy részvét mellett ment végbe. Ott volt az egész falu apraja, nagyja. Székesfehérvárról és Velencéről több cigány-zenekar vett részt a temetésen, hogy elkísérjék utolsó útjára öreg cimborájukat.

A gyászháznál a pap imája után a zenészek elhúzták:

»Kitették a holttestet az udvarra« . . . kezdetű szomorú nótát, melynek elhangzása után a falubeli legények vállaikra emelték a koszorúkkal borított koporsót s úgy vitték ki a temetőbe. A gyászszertartás befejezése után a cigányok újra kesergő dalba fogtak; eljátszották az immár anyaföldben pihenő vén cigány legkedvesebb nótáját: »Lehullott a rezgő nyárfa« . . . s huziák, szivetrázó hangon, hogy minden szemben ott csillogtak a részvét könnyei . . .

. . . Esteledett. A fák lombja-vesztett koronái között panaszos sóhajtás, siró szél támad s hullik, egyre hullik a frissen hantolt sirra az elsárgult levél . . . A közeli vadrózsa-bokorban egy elkésett fülemüle csattogja édes dalát . . .

Révész Béla.

SZÖKEVÉNYEK.

Minden kis pletykát elhomályosít most
 A garnizónban egy fura eset.
 Szép ezredesnénk eltűnt a városból
 S egy önkéntesnek is nyoma veszett.
 Aranygallérunk csak néhány hónapja,
 Hogy nőt hozott a házhoz ujólag
 S immár egy kaucsuk csillagos önkéntes
 A szöktető, vagy mondjuk: a lovag.

Az önkéntesek deputációban
 Mentek a bősz aranygallér elé
 S egy félórába tellett míg a szónok
 A védbeszéd fonalát meglelé.
 S beszélt aztán olyan szívet megrázón
 Hogy megindított vón fűt, fát rögöt . . .
 — Ezredes úr . . . Mi nem tehetünk arról,
 Hogy . . . társunk bá, nejével megszökött.

És jöttek egyre deputációban
 Vitéz aranypléh-gallérunk elé:
 Négy zászlóalj tizenhat századával
 És hetvenhárom tiszti partepé.
 De nem lelték otthon, akit kerestek,
 Már régen messze járt ezredesünk
 És sürgönyzött is már haza azóta,
 Hogy: „Holnap este hatkor érkezünk.“

Az állomásnál várta másnap őket,
 Minden egyes polgár, aki szavaz
 És harci rendben állva, négy batallion,
 Tizenhat század, hatvannégy szakasz.
 Feszesen állt ott mind, megannyi nyársfa,
 Az ezerötszázharminc közlegény
 És negyven kaucsukcsillagos önkéntes
 A vakparádés hadtest jobbfelén.

És pont hat órakor, a gyorsvonatból
 Kiszállt az asszony és az ezredes
 S üvegbatárban vitte haza őket
 Négy táncoló, fényesszőrű deres.
 Amerre mentek, harsogott az éljen,
 És nem volt senki, ki megütközött,
 Hogy szökevényként hozták az önkéntest,
 Nyolc feltűzött acélszurony között...

Balla Ignác.

Mogens.

Irta: J. P. Jacobsen.

2

Kamilla! . . . Kamilla! — szólt a jogtanácsos, miközben a külső ajtók bezárásával foglalatoskodott — mondd csak, miféle rózsák voltak azok, melyeket Karlsennél láttunk? . . . Ugy-e, mainton és pompadour-rózsák voltak!? . . .

— Nem, ceudrillonok voltak, felelt a leány.

— Tényleg! . . .

— No de most már pihenni kell, jó éjszakát gyermekem!

Kamilla bement a szobájába, félrehúzta az ablakfüggönyöket, forró homlokát odanyomta a hideg üvegtáblához és egy operettből dalokat dudolt. A nap már régen leszált és az esti gyöngye szellő apró fehér, a holdfénytől megvilágított felhőket üzött az égen. Sokáig szemmel kísérte ezeket az elvonuló felhőket, azután csöndes sóhajtozások között betette az ablakot és odaállt a tükör elé.

Egy nyulánk fiatal emberre gondolt, a ki egy kicsiny fekete ruhás asszonyt visz a karjain; egy nyulánk fiatal emberre gondolt, aki a viharban sziklák között hajtja a csónakot. Az egész párbeszédre emlékezett, mintha csak most hallotta volna. Elpirult: Még azt hiszi Karloen Jenő, hogy udvarolsz neki . . . Azután tovább szőtte gondolatait: Klára bizony senki után se futott volna az erdőben és egy idegent nem szólított volna fel, hogy menjen vele csónakázni. Azt mondta róla Karlsen, hogy ez egy igazi nő, egészen a körmehegyéig. Világos, hogy ez a megrovás neked szólt, te kis paraszt Kamilla!

Csöndesen lefeküdt, az ágy mellett álló könyvszekrényről levett egy csinos könyvet, fölnyitotta és miután az első oldalon lévő költeményt elolvasta, földre ejtette a könyvet és könnyezni kezdett. Azután óvatosan fölemelte a földről, visszatette a helyére, eloltotta a gyertyát egy kis ideig révetegen nézett az ablakra és végre elaludt.

Néhány nap mulva a nyulánk fiatal ember elindult Kaptrafalgárba. Útközben találkozott egy paraszt szekeressel, a ki megengedte, hogy felüljön. A hátára feküdt a szalma tetején és a felhőtlen, tiszta égboltozaton pihentette szemét. Gondolatai egymást kergették. Elgondolkodott azon, hogy hogyan lehet egy földi lény oly csodaszép. Előtte volt az

arca, keze, a feje. Fülébe csengett a hangja . . . A paraszt az ostornyéllal egy palaháztető felé mutatott, mely körülbelül még egy negyedmérföldnyire volt tőlük.

— Ott áll a jogtanácsosé.

Mogens felemelkedett a szalmában és tető felé meresztette szemeit. Elgondolta, hogy talán senki sem lesz otthon, vagy éppen most egy vig társaságra fog náluk találni, akik-től majd nem szabadulhat el egyhamar . . .

A paraszt megállította lovait egy gyalogutnál, mely a kastélyhoz vezetett. Mogens lemászott a szalmáról, levette ruhájáról a törmeléket, mialatt a kocsi tovább dőcögött a poros, kövecses országúton.

Amint a kertkapu felé közeledett, látta, hogy egy piroskendős leány befutott az erkélyről. Kézimunkakosarát a párkányon hagyta és a hintaszék még mindig mozgásban volt. Belépett a kertbe, de nem vette le szemét az erkélyről. A tanácsos, ki mindkét karján egymásba rakott virágcserepeket cipelt, hangosan köszöntötte. Erre Mogens hátrafordult és beszélgetésbe eredtek. A tanácsos azt kezdte magyarázni, hogy oltás által, mennyire eltűnnek a faji különbségek.

Végre Kamilla kijött a kertbe. Karján kék kendőt hozott. Egy kedves fejbólintással üdvözölte Mogenst és hogyléte felől kérdezősködött.

— Történt azóta valami különös? Sokat csónakázott?

— Igen, mint rendesen . . .

Mindketten mosolyogtak és egy kis ideig szótlánul álltak egymás mellett. Kamilla a kertipad felé indult.

— Foglaljon helyet; bizonyosan el van fáradva.

Kamilla politikai dolgokról kezdett beszélni, amit Mogens szótlánul hallgatott.

— Nem érdeklődik a politika iránt?

— Nem igen.

— Akkor miért hagy engem annyit beszélni róla?

— Ah, hisz olyan szellemesen fejtegeti; nekem mindig, bármiről beszél.

— Ez csakugyan nem bók.

— De ez csak az igazi, szólt Mogens, mikor észrevette, hogy a leány megsértődött.

Ebéd után, mikor az erkélyen a fekete kávé is elfogyasztották, a jogtanácsos sétára hívta őket. Keresztülmentek a nagy országúton, azután mind a három egy keskeny ösvényre tértek, melynek mindkét oldalán rozstarló terült el. Eneek az útnak a vége egy cserjésen keresztül a tölgyeshez vezetett, ahol a bokrokon még csigákat is lehetett látni. Kamilla kívánságára Mogens egy egész marékkal hozott belőlük.

— Köszönöm, ez nagyon sok! — és néhány kivételével a többi a földre szórta.

Mogens erre egy haragos pillantást vetett reá és Kamilla ekkor lehajolt, hogy fölszedje az elszórt csigákat. Mogens ott állt előtte és nyugodtan nézett maga elé. Ezután egész uton nem szóltak egymáshoz. Mikor hazafelé ismét a tölgyekhez értek, Kamilla elbújt mögöttük és énekelt. Mogens a mogyoróbokrok között állt és jobbra-balra fürkészte tekintetével . . .

Estefelé Mogens hazament.

— Apám, ha itt maradhatunk még legalább egy hónapig, hívjuk meg ezt az egyszerű, őszinte embert meg néhányszor.

És csakugyan olyan kellemes, verőfényes őszi idők jártak, hogy egy teljes hónapig Kaptrafalgarban maradtak és Mogens kétszer is meglátogatta őket hetenkint.

Ennek a szép időjárásnak egyik utolsó napján már korán reggel kezdett esni és délig folyton esett, amikor hirtelen kisütött a nap és olyan erősen sütött, hogy az esőtől lehűlt levegőben a nedves fű fölött és a fák ágai körül finom, könnyű felhőszerű köd lebegett. A jogtanácsos a gyümölcsfákat nyesegette. Mogens a kert egyik sarkában egy téli-almafa alatt lévő asztalon állt kosárral a karján. Kamilla pedig nagy fehér kötényébe szedte az aranysárga és vörös-csikos almákat.

— No, hogy van tovább? — kérdezte Kamilla Mogenstől, ki félbeszakította elbeszélését, míg egy messzebb eső ágon lévő alma után kapaszkodott.

. . . Azután a paraszt háromszor sarkon fordult és nagyanyjával, a bornyujával és fekete tyukjával keresztül repült a tengeren. Repültek, repültek egészen a világvégéig, ahol Manó ült és éppen reggelizett . . . nem mondom tovább.

— Hagyja! — szólt Kamilla és meglepődve nézett fel Mogensre.

— Hiszen folytathatom, de előbb valamit akarok kérdezni magától, de ki ne nevéssen.

Kamilla leugrott a székről, melyen állt.

— Nézze csak, itt van az asztal és a kerítés. Ha nem akar a mennyasszonyom lenni, akkor átugrom a kosárral együtt és elmegyek . . . Tehát: Egy!

Kamilla látta, hogy a mosoly eltűnt Mogens arcáról.

— Kettő!

Már egészen elsápadt a himbálózástól.

— Akarok! Akarok! Hebegte Kamilla és elfutott. Iz-

gatottságában eleresztette a kötény csücskét és a sok, szép, egészséges alma kiszóródott.

— Három! és ekkor már Mogens utólérte Kamillát és megcsókolta.

A tél vége közeledett. A vastag hótakaró olvadásnak indult. A levegő tele volt csillogó napsugárral és a tiszta fehér hó szemkápráztatóan villogott a sugárözön visszfénytől. A szobában minden szín és forma megélenkült, megelevenedett; mindennek kiélesedett a széle és a körvonala. A virágasztalon egybeolvadtak a különféle színek: a világoszöldtől a legsötétebb zöldig különféle variációkban. Ahogy betűzött a nap, barnáspiros fény öntötte el a mahagóni asztal lapját és a pipere-tárgyak aranyozásán és képkereteken mintha megolvadt, szikrázó arany folyt volna végig. A szőnyeg tarkasága pedig egy élénk színvegyületté változott.

Kamilla az ablaknál ült, varit. Őt és a tükörasztalon álló három grácia szobrát is a piros függönytől rózsaszínű világosság vette körül. Mogens pedig, aki föl- és alá sétált a szobában, minden percben keresztül ment egy bágyadt, szivárványszínű, ferde porfénysávon.

— Pompás hangulatban volt.

— Igen — felelt Mogens. — Nincs az ég és a föld között olyasvalami, ami fölött egy kézmozdulattal napirendre ne térnének: Ez közönséges, semmi. Az nagyszerű, nemes. Ennél nincs butább a földön. Az szerencsés. Az gyűlöletes, emez nagyon szép. És az a csodálatos, hogy mindig meg-egyeznek és valahányszor összevetik nézeteiket, mindig ugyan-azon eredményre jutnak. Rendkívül egyforma nézetű és véleményű két ember!

— Csak nem akarod azt állítani, hogy Carlsen és Rönholt egyformán vélekednek?

— Igen. Az még a legszebb, hogy különböző pártokhoz tartoznak. Alapelveik annyira különböznek egymástól, mint a nap az éjtől...

— Hát mit vétettek neked?

— Folyton bosszúságot okoznak...

Kamilla félre tette a kézimunkát, odalépett hozzá és pajkosan, kérdőleg tekintett reá.

— Nem állhatom ki azt a Carlsent, szólt Mogens bosszusan.

— És?

— És, és... azután te kedves vagy.

— És?

— És nem türhetem, hogy úgy viselkedjék veled szem-

ben és olyan hangon beszéljen veled. Mert te az enyém vagy és nem az övé. Nem igaz? Te az enyém vagy testestül, lelkestül örökre.

A leány bólintott egyet és meghatottan simult Mogenshez, aki átölelte és homlokon csókolta.

Estefelé Mogens elkísérte a jogtanácsost a postára, akinek másnap hivatalos ügyben el kellett utaznia. Kamilla reggel a nénijéhez szándékozott menni, hogy apja távolléte alatt ott töltsse az időt. Mikor Mogens elbucszott jövődöbeli apósától, hazafelé vette utját és az járt az eszébe, hogy most több napig nem látja Kamillát. Arra a keskeny, hosszú, de néptelen útra tért, mely hozzájuk vezetett. Egy kocsi haladt el mellette, melynek döcögése egy kutya éktelen vonításába vészett el. Mikor odaért, megállt a ház előtt. Az első emelet, mint rendesen, most is sötét volt. A szomszéd ház ablakaiból gyér világosság vetődött a becsukott, meszelt ablaktáblákra. A második emelet ablakai nyitva voltak, csak a Kamilláé nem és a hold éppen azokra vetette legerősebben sugarait. A felhők egymást üzték a magasban. A komor, sötét ház elszomorította Mogenst és az elhagyatottság érzete lopózott lelkébe. A víz egyhanguan folyt, csöpögött a tetőről. A szél végigsüvített az utcán. Milyen sivár, sötét ez a ház! gondolta magában Mogens és az anyja jutott az eszébe. Ha az ölébe hajthatná a fejét és kisírhatná magát! Sokáig állt ott a mellén összefont karokkal. Azután lassan megindult hazafelé. Sokáig zörgetett a kapun, míg kinyitották és dudolva futott fel a lépcsőkön. Mikor belépett a szobába, rögtön egy regényt vett a kezébe, a diványra vetette magát és éjfélig olvasott. A szobában hideg volt. Hirtelen felugrott és járkálni kezdett. Az ablaknál megállt. Az ég egyik része világos volt, a másik részén hosszukás felhők tömörültek, melyeknek az alja vöröses fényben világított. Kinyitotta az ablakot és látta, hogy a jogtanácsos nyaralójának környékén tűz van. Lerohant az utcára és egy mellékutcán csakhamar az országuttra jutott. Még nem látott semmit, de mikor a sarkon befordult, megpillantotta a tűz vad, piros fényét. Körülbelül husz ember futott előtte és miközben egyik a másikat elhagyta, izgatottan kérdezték egymástól, hogy hol van a tűz. «A finomítóban» volt a rövid felelet. Mikor Mogens ezt hallotta, megkönnyebbülve futott tovább. Ismét utolérte egy csapat ember, a kik a szappangyárat emlegették. A szappangyár a jogtanácsos szomszédságában volt. Mogens meggyorsította lépteit és végre befordult abba az utcába, ahol a tűz volt. Az utca tömve volt emberekkel. Öregasszonyok, cselédek, inasok futkostak, kiabáltak. A sarkonállók fecseg-

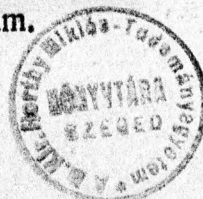
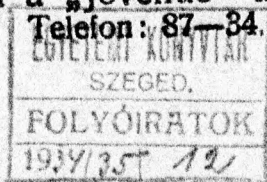
tek, nevetgéltek. A kocsik összetorlódtak; se előre, se hátra. Mogens keresztül vágta magát a tömegen és megállt a sarkon. A szikrák pattogtak, repültek szana-széjjel. Az ablaküvegek vörös fényben csillogtak. A gyárról csakhamar kigyult a jogtanácsos háza és a szomszédház is. Óriási hőség, füst és kavarodás támadt. Kiáltozás, átkozódás. A gerendák recsegve, ropogva omlottak le a falakról, a tetőcserepek pattogtak, az ablaküvegek csörömpölve hulltak a földre. És ezen szörnyű zsvajhoz járult még a vizipuskák egyhangu bűgása. Butorok, ágyneműek, létrák és mindenféle házieszközök heverték szerte a földön. A házak diszes ormát megvilágította az égő gyár. A lángnyelvek már az első emelet ablakain is kicsaptak. A tűz sistergett, sziszegett, dörgött és szörnyű morajjal és lobbogással emésztette fel, ami eléghető. Mogens az egyik nagy lajtorját odatámasztotta a tanácsos házának nyitott ablakához, gyorsan fölzaladt és bemászott az ablakon, melyen éppen abban a pillanatban csapódott ki, egy csomó gomolygó füst, úgy hogy erősen behunyta a szemét és a lélekzetét is visszakellett fojtania. Az ebédlőben volt. A hálószoba padlózata már teljesen átégett és időközönként hatalmas lángnyelvek csapkodtak a tetőig. A meredek, csupasz falakra rémes, sárgás árnyékok vetettek a lángoló deszkák. Mogens átmászott a (még ép) szobában felhalmozódott törmelékeken, egészen a leégett rész faláig ment, hol hideg és forró légáramlatok felváltva csapódtak az arcába. A tulsó oldalon már annyira leomlott a fal, hogy a Kamilla szobájába is beláthatott, míg az a rész, a hol a tanácsos irodája volt, még érintetlennek látszott. Folyton melegebb, forróbb lett a levegő körülötte. Az arcán már feszes volt a bőr és hajszálai is göndörödni kezdtek. Egyszerre csak, amint a fal mellett állt, a mennyezet egy része vállaira csuszott és lenyomta. Nem birt megmozdulni; a halántéka hevesen lüktetett. Alig feküdt egy pár pillanatig, hirtelen minden oldalról hideg vizsugarak löveltek reá és magához tért. Amint föltápáskodott, sikoltas ütötte meg a fülét. Kamilla szobájában valami fehérséget pillantott meg a földön. Kamilla volt. Ott ült a földön és két kezével elfödte arcát. Majd odaszaladt a falhoz és letekintett. A karját előre nyujtotta és amint előrehajolt, elszédült és lezuhant a mélységbe. Ebben a pillanatban a lángok össze-csaptak előbbi helyén. (Folytatjuk.)

Felelős szerkesztő: **Lóránt Dezső.**

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Akácfa-utca 63.

Kiadja a „Jövendő” kiadóhivatala.

Telefon: 87-84. szám.

Jövendő.

November elsejével új előfizetést nyitottunk:

Negyedévre ... 3 korona
Félévre ... .. 6 koronával.

Kérjük a hátralékos előfizetőket, szíveskedjenek az előfizetési pénzeket utalványon mihamarább megküldeni.

A „Jövendő” kiadóhivatala.

Budapest, VII., Akácfa-utca 63.
Telefon-szám: 87—34.

A Jövendő bekötési táblái

valamint az első és második évfolyam egyes számai füzetekben és bekötve kiadóhivatalunkban kaphatók.

FONCIERE PESTI BIZTOSÍTÓ INTÉZET. Összes biztosítékok: 31 millió kor. Központi iroda: BUDAPESTEN, Sas-utca 10.
Biztosít: testi baleset ellen, az ember életére, tűz-, jég- és szállítványkárok ellen

TÖRLEY Iroda: BUDAPEST, VIII., Eszterházy-utca 22. sz.
PEZSGÖGYÁR Pincék: BUDAFOK (Promontor).

Eladunk és veszünk

alkalmi árveréseken és beraktározott urasági butorokat, ugmint teljes lakberendezéseket, angol bőr-butorokat, mahagoni- és rézbutorokat, perzsa- és smyrna-szőnyegeket, függönyöket, olajfestményeket, antique tárgyakat, gáz- és villamos-csillárokat.

Grosz Sándor és Tsa Budapest, Gyár-u. 2. l. em.
(Király-utca sarkán.)

Ha őszül a haja használja a nirléves STELLA-VIZET

mely nem fest, hanem a haj eredeti színét adja vissza.

Kapható egyedül **ZOLTÁN BÉLA** gyógyszer-tárában.

O császár és királyi fensége József főherczeg udvari szállítója.
Budapest, V. ker., Szabadság-tér, Sétatér-utca sarok.

Egy üveg ára 2 korona.

15-20 éves hölgyeknek I

A SZÉPSÉG TITKA.

Vigyázzon jól, mert itt a tél!

Eredeti levelek hiteles másolata:

Egy külföldi 20 éves szép leány írja: Ide mellékelem 3 arcképeimet. Az «első» kép eredeti hajam volt; a «második» kép mutatja, hogy a folytonos hajhullás következtében milyen csunya voltam; a «harmadik» kép feltünteteti jelenlegi hajzatomat, melyet 3 üveg Diana hajszesz elhasználása után már eddig elértem. Ezek után felhatalmazom, hogy arcképeimet is — ha jónak látja — közölje azok érdekében, a kik nem hajnövesztőt keresnek, hanem az ijesztésig határos hajhullást, hajtörést és korpa képződést megakadályozók nem voltak képesek. Kérek az eredeti Diana hajszeszből 2 üveggel újból küldeni, mert hajhullás ellen más szer nem létezik.

Egy csongrádi menyecske levele: A Diana Crém és Diana szappant minden oldalról ajánlották, melyet meghozattam és nagyon hálás vagyok érte. Sárgás szeplőimet és pattanásaimat teljesen elveszítettem annyira, hogy arcom és kezem oly finom tiszta lett, mint az alabástrom.

T. Erényi Béla urnak Budapest. A küldött Diana pirosító sokkal többet ér, mint a külföldi drágább pirosítók, azért én barátnőmmel mindég ezt használom. Kérem Abbáziába küldeni 1 üveggel, mert jövő héten oda utazom. Üdvözli Dr. K. K.-né.

Egy tégely DIANA-CRÉM (éjjel használható zsiros crém) 75 krajcár, DIANA-SZAPPAN 75 kr., DIANA-PARFUM (originalis nagy üveg) 5 K. DIANA-PUDER 3 színben (szarvas bőrrel) 75 kr., egy tégely DIANA-PIROSÍTÓ 5 korona. Egy üveg DIANA-HAJSZESZ 4 korona.

Központi főraktár, honnan a szállítás naponta titoktartás mellett történik utánvétellel:

Erényi Béla Diana-gyógyszertára

Budapest, Károly-körút 5. sz.

Egy kopaszodó ur aláírásával kaptuk a következő sorokat: Feleségem részére ajánlották a «Diana hajszert» melyből 1 üveggel hoztam. A mennyiben hajhullása fél üveg elhasználása után megszűnt, a második felét én használtam el. Most magamnak kérek még egy üveg «Diana hajszert», hogy megmentsem azt a pár szál hajamat, mely még megvan, de nem szeretném elveszteni.

Tisztelt gyógyszerész ur! Sziveskedjék a Diana pirosítójából küldeni 10 koronáért két üveggel, mondhatom, hogy mindnyájan nagyon meg vagyunk elégedve.

Tisztelettel Z. K. grófnő.

Egy fővárosi primadonna nyilatkozata: Mi színésznők tudjuk legjobban megítélni, hogy milyennek kell lenni egy finom arc-crémnek és szappannak. Hát mondhatom, hogy a Diana-szépitőszereket kipróbáltuk többen és az volt az általános vélemény, hogy a Diana-crémet és Diana-szappant bátran világgá bocsáthatják, sok nő hálás lesz érte és nem fognak szégyent vallani vele.

Egy szatmári uriaszony írja: Mult évben hozatott Diana-Crém és Diana szappanból kérek 1-1 adagot, mert ez az egyedüli szer részemre, mely megakadályozza, hogy tavaszi szeplőim láttatlanok legyenek.

„Globus” műintézet és kiadóvállalat részv. társaság nyomdája Budapest.